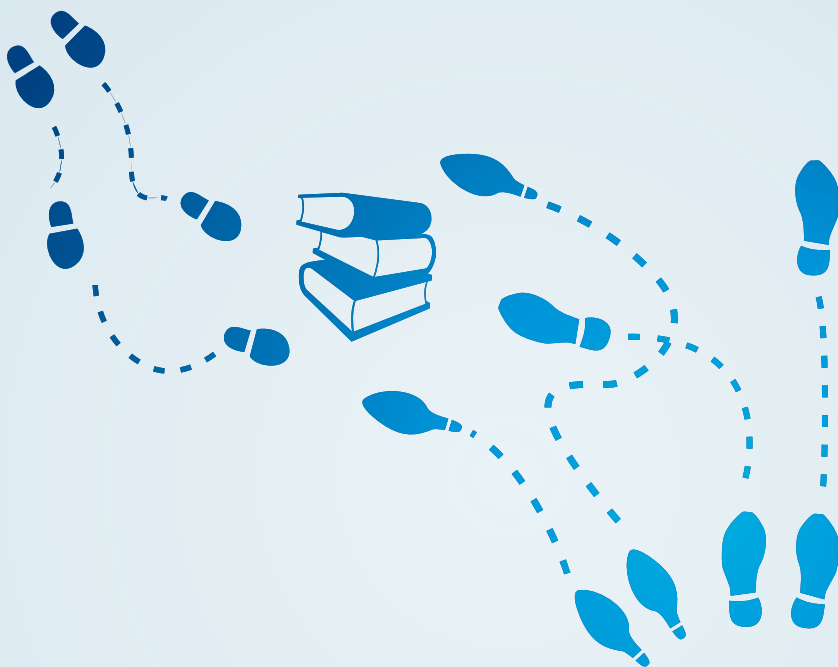

ВОДИЧ ЗА РОДИТЕЉЕ

ДЕЦЕ КОЈОЈ ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ПОДРШКА У ОБЛАСТИ
ОБРАЗОВАЊА, СОЦИЈАЛНЕ И ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Република Србија

МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
МИНИСТАРСТВО РАДА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

ПРОЈЕКАТ
ПРУЖАЊЕ
УНАПРЕЂЕНИХ УСЛУГА
НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

Инклузивно
образовање

Ауторке: Биљана Јањић, Косана Бекер, Наташа Милојевић

Министарство просвете
Министарство рада и социјалне политике
Министарство здравља

ВОДИЧ ЗА РОДИТЕЉЕ

деце којој је потребна додатна подршка у
области образовања, социјалне и здравствене заштите

Улога и функционисање интересорне Комисије за процену
потреба за додатном подршком у области
образовања, социјалне и здравствене заштите

Ауторке: Биљана Јањић, Косана Бекер, Наташа Милојевић

Београд, новембар 2010. године

ВОДИЧ ЗА РОДИТЕЉЕ

деце којој је потребна додатна подршка у области образовања, социјалне и здравствене заштите

Улога и функционисање интерресорне Комисије за процену додатне образовне, здравствене и социјалне подршке детету и ученику

Ауторке: Биљана Јањић, Косана Бекер, Наташа Милојевић

Издавач:

Министарство просвете
Немањина 22-26, Београд
www.mp.gov.rs

Лектура и коректура
Славица Иветић

Дизајн
Наташа Ковачевић

Тираж
2.000 примерака

ISBN 978-86-7452-041-3

Штампа
Colorgrafx, Београд

ПРОЈЕКАТ
ПРУЖАЊЕ
УНАПРЕЂЕНИХ УСЛУГА
НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

Штампање ове публикације обезбеђено је у оквиру пројекта „Пружање унапређених услуга на локалном нивоу - DILS” који реализује Министарство просвете, средствима Светске банке/Међународне банке за обнову и развој, IBRD Зајам број 7510 YF.

Садржај

Увод	7
Инклузија и инклузивно друштво	9
Права детета	11
Домаћи и међународни правни оквир за заштиту права детета – развијање приступа усмереног на дете	11
Промене у образовно-васпитном систему Србије	14
Упис у школу	16
Додатна подршка	20
Облици додатне подршке	21
Здравствена заштита	23
Социјална заштита	24
Образовање	26
Како да знам да је мом детету потребна процена и додатна подршка?	29
Комисија за процену потреба за додатном здравственом, социјалном или образовном подршком	32
Улога Комисије	32
Актери важни у поступку процене и доношења индивидуалног плана подршке за дете	33
Ко чини Комисију?	33
Принципи којима треба да се руководе чланови Комисије током процене	36
Како покренути поступак процене?	37
Корак 1: Подношење захтева за процену	38
Корак 2: Прослеђивање захтева Комисији	40
Корак 3: Администрирање захтева и заказивање састанка	41
Корак 4: Отпочињање процеса процене	43
Шта ће се догодити током процене?	43
Од чега се све састоји процена? Аспекти које ће чланови Комисије бележити	47
Мишљење родитеља/старатеља, детета и особе од поверења	49
Како да опишете своје дете?	49
Још неке напомене о поступку процене	52
Мишљење Комисије	54
Индивидуални план подршке	56
Кога могу да контактирам за више информација?	58
Прилози/Анекси	59
Анекс 1: Захтев/иницијатива Комисији за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику за покретање поступка процене (Образац 1)	59
Анекс 2: Мишљење члана Комисије (Образац 2)	62
Анекс 3: Мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику (Образац 3)	68

Овај Водич је намењен **родитељима и старатељима** детета коме је услед различитих друштвених и животних околности потребна додатна подршка да би успешно и равноправно било укључено у образовање, као и друге сфере живота, да би напредовало и остварило своја права првенствено помоћу новог механизма интерресорне **Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету**¹ (у даљем тексту *Комисија*). Доношењем новог Закона о основама система образовања и васпитања 2009. године, и обезбеђивањем равноправног укључивања све деце у образовно-васпитни систем, развијени су и различити механизми и кораци ка реализацији права на образовање, као и обезбеђивање подршке деци из осетљивих група како би њихово образовање било неометано и квалитетно.

Улога Водича је да представи основне принципе функционисања **интерресорне** Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и помогне родитељу/старатељу детета коме је потребна додатна подршка да се упозна са поступком и свим фазама рада Комисије ради потпуног остварења права свог детета. Ова Комисија има драгоцену и важну улогу у процени и обезбеђивању услуга које омогућују и подржавају дететову укљученост.

Циљ Водича је да родитељима/старатељима, као и другим особама заинтересованим за добробит детета, обезбеди информације о:

- ✓ принципима равноправног укључивања, остваривања права и системским променама које су довеле до развијања ових концепата у Србији
- ✓ принципима и важности процене индивидуалних потреба детета и обезбеђивања додатне подршке
- ✓ улози и начину функционисања интерресорне Комисије
- ✓ улози родитеља/старатеља, правима и обавезама у процесу процене и обезбеђивања додатне подршке
- ✓ поступку и основним начелима процене дететових потреба
- ✓ правима детета и уважавању мишљења детета
- ✓ актерима, установама и институцијама које су важне за остваривање права детета.

¹ Водич је приређен на основу Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику, Службени гласник РС бр. 63/2010.

Основни принципи везани за добробит и права детета

- ✓ Свако дете има право на адекватну и основну здравствену и социјалну заштиту и укључивање у образовни систем без дискриминације.
- ✓ Деца из осетљивих друштвених група имају право на додатну подршку и додатне позитивне мере како би развили своје потенцијале и остварили пуну укљученост у друштво.
- ✓ Дете има право да искаже своје мишљење које мора да буде узето у обзир.
- ✓ Све предузете акције морају да буду у најбољем интересу детета и да допринесу развоју и напредовању у редовном, природном окружењу.

Родитељи/старатељи,

- ✓ Ви имате кључну улогу у остваривању права вашег детета и ваше мишљење мора да буде узето у обзир.
- ✓ Имате право да budete потпуно информисани о свим могућностима и правима који се тичу вашег детета, а информације морају да буду доступне и јасне.
- ✓ Имате право да учествујете у свим одлукама које се тичу остваривања права вашег детета.

ИНКЛУЗИЈА И ИНКЛУЗИВНО ДРУШТВО

Системске промене и стратешка опредељења Србије ка **развоју инклузивног друштва** довеле су до значајних промена у приступу потребама и правима деце из осетљивих друштвених група. Акцентат је стављен на **сагледавање потреба сваког детета и проналажење начина и подршке** за обезбеђивање пуне укључености, односно остваривања права детета.

Процена потреба детета је нови приступ и подразумева сагледавање дететовог функционисања у свим аспектима живота, идентификовање препрека и баријера у друштву које онемогућавају дете да буде потпуно укључено и проналажење начина за превазилажење и отклањање ових препрека. Овај приступ подразумева прилагођавање друштва и околине и прихватање детета, што треба да доведе до адекватног одговарања на потребе које дете има, а не промену детета с циљем његовог/њеног прилагођавања постављеним стандардима и нормама. То заправо значи да васпитно-образовне установе (вртићи, школе) које су основа укључивања и стицања вештина за даљи живот, као и друге установе и пружаоци услуга у локалној заједници проналазе начине да уклоне баријере (физичке, архитектонске, комуникацијске и друге) и прилагоде начин рада и приступ различитој деци. На тај начин, ствара се околина која је приступачна и подржавајућа према детету и која омогућава напредовање, стицање животних вештина, остваривање односа са вршњацима и одраслима и испуњавање потенцијала **у оквиру природног дететовог окружења**.

Породица, установе система и разне друге услуге и сервиси имају заједничку одговорност и улогу у остваривању права детета, а обезбеђивање подршке мора да буде базирано на **међусекторској сарадњи**.

Реч *инклузија* значи „укључивање“ и користи се, у ширем смислу, да означи процесе демократизације друштва и препознавање и подршку групама које су маргинализоване и осетљиве. Овим групама је потребна друштвена подршка да би се „укључиле“ у живот заједнице.

У ужем смислу, овај термин се односи на промене у образовању, а у употребу је ушао са појавом концепта „квалитетног образовања за све“². Инклузивно образовање се односи на могућност школе да обезбеди квалитетно образовање свој деци, без обзира на њихове различитости.

Инклузија се дефинише као процес препознавања и одговарања на различите потребе деце кроз повећавање учешћа у учењу, културном животу и животу заједнице, као и кроз смањивање искључивања у/из образовања.

У систему образовања и васпитања, на пример, овај процес обухвата промене и усаглашавање садржаја, приступа, структура и стратегија у образовању, подразумевајући да сва деца школског узраста треба да иду у редовну школу, као и да је одговорност редовног образовног система да образује сву децу³. Школа треба да буде отворена за све ученике/це, уз посебно усмеравање пажње на децу са сметњама у развоју и децу из маргинализованих група. Сва деца треба да буду део школске заједнице без обзира на њихове снаге и/или слабости у појединим областима. Права сваког детета морају да буду уважена и поштована, а на држави је да обезбеди једнаке услове за сву децу да се образују.

Прихватање модела инклузивног друштва смањиће дискриминацију и допринети уклањању баријера, од чега ће свака заједница имати вишеструку добробит и чиме ће се омогућити присуство, учешће и постигнуће сваког члана и чланице заједнице.

² УНЕСКО портал , <http://portal.unesco.org/education/en/ev.php>
URL_ID=47044&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, приступљено 20. јуна 2010. године

³ Ibid.

ПРАВА ДЕТЕТА

Домаћи и међународни правни оквир за заштиту права детета – развијање приступа усмереног на дете

Права детета су релативно нов појам у већини земаља. Први међународни документ који се посебно и искључиво бави правима деце је Конвенција о правима детета⁴ из 1989. године. Наша земља⁵ је ратификовала Конвенцију 1990. године чиме је преузела обавезу да усклади домаће законодавство са начелима и правима садржаним у Конвенцији. Овим документом се потврђује да је деци, услед њихове осетљивости, потребна посебна брига и заштита, а нарочито се истиче примарна улога породице у нези и заштити детета. Дететом се сматра свака особа испод 18 година.

Основни принципи Конвенције су:

- ✓ **право на живот, опстанак и развој** – свако дете има неутуђиво право на живот које стиче самим рођењем, а држава има обавезу да обезбеди опстанак и развој сваком детету,
- ✓ **недискриминација** – што значи да се сва права примењују на сву децу без дискриминације, као и да државе имају обавезу да штите децу од свих облика дискриминације и да предузимају позитивне акције у циљу промоције права деце,
- ✓ **принцип најбољег интереса детета** – сви поступци који се тичу детета предузимају се у складу са његовим/њеним најбољим интересом. Државе треба да обезбеде одговарајућу бригу о детету у случају када родитељи или старатељи то не чине,
- ✓ **право на партиципацију детета** – ово значи да дете има право да слободно изражава сопствено мишљење и право да се његово/њено мишљење узме у обзир у свим стварима и поступцима који се непосредно тичу детета. У том циљу, детету ће посебно бити пружена могућност да буде саслушано у свим судским и административним поступцима који се тичу детета, било непосредно или преко заступника или одговарајућег органа, у складу са важећим законодавством земље.

⁴ Текст Конвенције о правима детета можете пронаћи у Службеном листу СФРЈ, Међународни уговори, бр. 15/1990; или на вебсајту Иницијативе за инклузију „ВеликиМали“ www.velikimali.org или Центра за права детета www.cpd.org.yu/sadrzaj.htm

⁵ Југославија је 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета. Као чланица Уједињених нација, Савезна Република Југославија, затим заједница Србије и Црне Горе, а данас Република Србија преузима све обавезе из Конвенције.

Дете има право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите. Државе треба да посвете посебну пажњу примарној здравственој заштити и превенцији, здравственом просвећивању и смањењу смртности одојчади и деце⁶.

Дете има право на социјалну заштиту, укључујући и социјално осигурање, а државе треба да предузимају потребне мере за постизање пуног остваривања овог права, у складу са националним законодавством.

Дете има право на образовање, а држава има обавезу да сваком детету осигура бесплатно и обавезно основно образовање. Такође, држава има обавезу да подстиче различите облике средњег образовања доступне свима и да омогући приступ вишем образовању, у складу са способностима детета⁷. Деца са сметњама у развоју имају право на посебну негу, образовање и оспособљавање за рад, које ће им обезбедити потпун и достојанствен живот и постизање највишег степена самосталности и социјалне интеграције.⁸ образовање треба да има за циљ развој дететове личности, талената, менталних и физичких способности до њихових крајњих могућности, као и припрему детета за активан живот у заједници.

Наше национално законодавство је углавном усаглашено са наведеним одредбама Конвенције у областима образовања, социјалне и здравствене заштите. Међутим, понекад није довољно само постојање законских одредаба, уколико није обезбеђена адекватна примена закона. То ћемо представити на примеру права на образовање.

Наиме, Уставом⁹ Републике Србије прописано је да свако има право на образовање, као и да је основно образовање обавезно и бесплатно. Слична одредба је постојала и у претходним законима којима се регулисала област образовања јер је основно образовање обавезно у нашој земљи још од 1958. године. Без обзира на чињеницу да закони у Србији гарантују свима право на образовање, много је деце која нису укључена у образовни систем.

⁶ Конвенција о правима детета, члан 24.

⁷ Конвенција о правима детета, члан 28.

⁸ Конвенција о правима детета, члан 23.

⁹ Службени гласник РС бр. 83/2006.

Према проценама УНИЦЕФ-а из 2001. године, чак 85% деце са сметњама у развоју која живе у породицама су ван образовно-васпитног система. Процене Центра за права детета¹⁰ из 2006. године говоре да је око 60% деце са сметњама у развоју искључено из васпитно-образовног система. Прецизан податак не постоји јер у Србији не постоје обједињени подаци о деци са сметњама у развоју, нити о њиховој (не)укључености у васпитно-образовни систем. У сличној ситуацији се налазе и сва деца из тзв. маргинализованих група (ромска деца, деца без родитељског старања, деца улице, деца у сукобу са законом, деца која живе са ХИВ/АИДС и сл.), којима је отежан, а понекад чак и онемогућен приступ образовању. Подаци којима Србија располаже показују да је веома мали обухват деце ромске националности у образовно-васпитном систему. Различити друштвени услови и услови средине, друштвена и институционална дискриминација, као и лоше материјално стање довели су до тога да највећи број деце ромске националности буде институционално „невидљив“ у нашем друштву.

Слична је ситуација и у другим областима: показало се да није довољно имати само добре законе уколико нема одговарајућих механизма за њихову примену.

Осим Конвенције о правима детета, постоји још читав низ међународних уговора, као и домаћих закона којима се регулише право на образовање, здравствену и социјалну заштиту, унапређење положаја деце из осетљивих група, забрана дискриминације и слично¹¹.

Закон о забрани дискриминације, члан 22. Дискриминација деце

- ✓ Свако дете има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави, без обзира на његова/њена или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице.
- ✓ Забрањено је дискриминисати дете према здравственом стању, брачном, односно ванбрачном рођењу, јавно позивање на давање предности деци једног пола у односу на децу другог пола, као и прављење разлике према здравственом стању, имовном стању, професији и другим обележјима друштвеног положаја, активностима, израженом мишљењу или уверењу дететових родитеља, односно старатеља и чланова породице.

¹⁰ Извештај Права детета у Србији 2006. године, Центар за права детета.

¹¹ Неки од најважнијих су Устав Републике Србије, Конвенција о правима особа са инвалидитетом, Закон о забрани дискриминације, Закон о основама система васпитања и образовања, Закон о предшколском васпитању и образовању, Закон о социјалној заштити и обезбеђивању социјалне сигурности грађана, Закон о здравственој заштити, Закон о финансијској подршци породици са децом.

Промене у образовно-васпитном систему Србије

Нови Закон о основама система образовања и васпитања који је донет 3. септембра 2009. године је модеран, усклађен са међународним документима и јасно опредељен ка инклузији и недискриминацији. То је први и неопходан корак ка остваривању права на образовање за сву децу, али у том процесу има још много корака које треба направити. Потребно је одређено време да запослени у образовно-васпитним установама развију додатне вештине и знања у складу са новим принципима и вредностима који су усвојени, а исто тако је потребно време да се родитељи/старатељи информишу и оснаже за своју улогу у остваривању права на квалитетно образовање своје деце и да преузму активну улогу у том процесу.

Систем образовања и васпитања мора да обезбеди за сву децу, ученике и одрасле једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама.¹³

За децу из осетљивих друштвених група закон предвиђа афирмативне мере укључивања у васпитно-образовни систем, односно препознаје да нека деца у нашем друштву немају једнак приступ и шансе за укључивање у вртиће и школе, па регулише олакшане и поједностављене начине приступа образовању.¹⁴ То, на пример, подразумева да је некој деци олакшан упис у школу, односно омогућено им је да се равноправно упишу у школу иако нису похађали обавезни предшколски програм, јер је чињеница да велики број деце из осетљивих друштвених група¹⁵ није похађао предшколски програм услед различитих услова у својој средини и институционалних фактора који су то онемогућавали.

Такође, деца без пријаве пребивалишта¹⁶ могу да буду уписана у школу и без ове документације. образовање треба да је квалитетно и уравнотежено, усмерено на дете кроз разноврсне облике наставе, учења и оцењивања којима се излази у сусрет различитим индивидуалним потребама, те да је прилагођено узрасним и личним потребама детета.¹⁷

¹³ЗСОСОВ, члан 3.

¹⁴Не сматрају се дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају, ЗСОСОВ, члан 44.

¹⁵Посебно деца са сметњама у развоју и тешкоћама у учењу и деца ромске националности.

¹⁶Најчешће деца ромске националности.

¹⁷Ибид.

Важно је да знате да остваривање права на образовање не сме да доведе до угрожавања других права детета и других људских права.

На пример, често су школе за образовање деце са сметњама у развоју специјализоване за одређену врсту сметњи.¹⁸ Оваквих школа нема у свим градовима и општинама, тако да оне обично имају ученичке интернате у свом саставу. Разлог за овакву организацију је био практичне природе, јер није могуће да дете које живи на великој удаљености од школе путује свакодневно на наставу. Међутим, једно од основних права које је гарантовано Конвенцијом о правима детета јесте **право на живот у породици**. Уколико је дете, посебно у раном узрасту, одвојено од породице због живота у интернату – имамо ситуацију у којој остваривање права на образовање онемогућује остваривање другог врло важног права детета, а то је право на живот у породици. Новине у образовном закону омогућиће да деца остварују право на образовање у средини у којој живе, тако да им право на живот у породици неће бити ускраћено. Ово је уједно и један од принципа и стратешких правца система социјалне заштите¹⁹, јер је Стратегијом развоја социјалне заштите прокламован принцип поштовања права на живот у природном окружењу.

Деца са сметњама у развоју имају право на образовање у²⁰:

- редовном систему образовања и васпитања
- редовном систему уз појединачну или групну додатну подршку
- посебној предшколској групи или школи

Важно је да знате да је одлука о врсти образовања искључиво на родитељима, односно нико не може да одреди у коју ће школу ваше дете ићи.

Изабрани лекар има могућност да предложи школовање детета у посебној групи или школи (за образовање ученика са сметњама у развоју), али је коначна одлука на вама, јер ви најбоље знате шта је у најбољем интересу вашег детета.

¹⁸ Школе за образовање деце која не чују, деце са оштећењима вида и слично.

¹⁹ Усвојена децембра 2005.

²⁰ ЗОСОВ, члан 6.

УПИС У ШКОЛУ

Важних промена има и у погледу уписа детета у школу²¹. Родитељи/старатељи бирају у коју ће школу уписати дете. Школа је **дужна да упише свако дете** са подручја школе. Школа може да упише и дете са другог подручја, на захтев родитеља/старатеља, а у складу са могућностима школе. Јединица локалне самоуправе (општина, град) води евиденцију и обавештава школу и родитеље о деци која су стасала за упис и која су уписана у школу. Од школске 2010/2011. године, деца са сметњама у развоју уписују се у школу као и сва остала деца и **није потребно претходно утврђивати степен и врсту сметње у развоју или инвалидитета**. Због посебних животних околности, деца из осетљивих група²² могу да буду уписана у школу и након прописаног уписног рока. Изузетно, ова деца могу да се упишу у школу без доказа о пребивалишту родитеља или друге потребне документације, укључујући и потврду о похађању припремног предшколског програма.

У школу за образовање ученика са сметњама у развоју могу да се упишу деца на основу препоруке изабраног лекара надлежног дома здравља, а на основу процене потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке **уз сагласност родитеља**.

Важно је да знате да више нема „категоризације“ деце са сметњама у развоју. Када добијете обавештење од јединице локалне самоуправе да је вашем детету време за упис у школу, потребно је да прикупите документацију и предате је школи коју сте одабрали за своје дете. Уобичајено је то школа која вам је најближа у односу на место становања јер је, као што смо навели, школа дужна да упише свако дете са свог подручја.

Када је дете уписано у школу, стручна служба у школи (психолог и педагог) врши процену спремности детета за школу да би се идентификовале његове/њене потребе за подршком у циљу оптималног развоја и учења. Процена детета са моторичким и чулним сметњама и тешкоћама у комуникацији мора да буде организована и изведена тако да уважи дететове потребе и пронађе начине испитивања на које дете може оптимално да одговори.

²¹ ЗОСОВ, члан 98.

²² Деца из социјално нестимулативних средина: ромска, сиромашна, расељена, деца са сметњама у развоју и инвалидитетом.

Такође, уколико детету матерњи језик није српски, школа организује подршку преводиоца. Ово се односи и на децу са оштећењем слуха. У том случају потребно је ангажовати тумача за знаковни језик. При испитивању неопходно је водити рачуна о друштвеним, породичним и материјалним околностима у којима дете расте и развија се и спроводити испитивање тако да уважи дететова различита знања и вештине и приступ информацијама. Не може се тражити иста врста информација и знања од детета које живи у просечној градској породици, детета које живи у установи социјалне заштите и детета из друштвено-материјално нестимулативне средине (на пример, дете ромске националности које нема ни место пребивалишта).

Школа може да утврди потребу за:

- доношењем индивидуалног образовног плана
- додатном подршком за образовање

Уколико додатна подршка захтева финансијска средства, школа и/или породица упућују писани захтев изабраном лекару надлежног Дома здравља, чиме започиње процес процене потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке које утврђује интерресорна Комисија.

Установа (предшколска или школа) **обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план** за дете коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању²³.

На пример, ако дете користи колица школа је дужна да отклони физичке препреке – обезбеди рампу на улазу у школу, направи распоред учионица тако да се дете које користи колица не пење на спрат, прилагоди тоалет и слично.

Индивидуални образовни план (ИОП) израђује се за децу којој је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања у редован образовно-васпитни рад и осамостаљивање у колективу вршњака.

²³ ЗОСОВ, члан 77.

Право на индивидуални образовни план има дете и ученик који има потребу за додатном подршком у образовању и васпитању због тешкоћа у приступању, укључивању, учествовању или напредовању током образовања, ако те тешкоће утичу на остваривање општих исхода образовања и васпитања, а нарочито ако дете, односно ученик:

- 1** има тешкоће у учењу (због специфичних сметњи учења, или проблема у понашању и емоционалном развоју);
- 2** има сметње у развоју или инвалидитет (телесне, моторичке, чулне, интелектуалне или вишеструке сметње);
- 3** потиче, односно живи у социјално нестимулативној средини (социјално, економски, културно, језички сиромашној средини или дуготрајно борави у здравственој, односно социјалној установи).

Ученици са изузетним способностима такође имају право на индивидуалан образовни план.

Индивидуалним образовним планом утврђује се прилагођен и обogaђен начин образовања и васпитања детета и ученика, а посебно:

- 1** дневни распоред активности у васпитној групи и часова наставе у одељењу, дневни распоред рада са лицем које му пружа додатну подршку и распоред рада у посебној групи у којој му се пружа додатна подршка, као и учесталост подршке;
- 2** циљеви образовно-васпитног рада;
- 3** посебни стандарди постигнућа и прилагођени стандарди за поједине или за све предмете са образложењем за одступање од посебних стандарда;
- 4** индивидуални програм по предметима, односно садржаји у предметима који се обрађују у одељењу и раду са додатном подршком;
- 5** индивидуализован начин рада васпитача и наставника, односно индивидуализован приступ прилагођен врсти сметње²⁴.

Индивидуални образовни план се, дакле, израђује за свако дете којем је потребна додатна подршка у образовном систему, а разлози и узроци могу да буду разнолики.

²⁴ Члан 77. Закона о основама система образовања и васпитања.

ИОП се израђује према образовним потребама детета, односно ученика и може да буде:

- 1 по прилагођеном програму** у коме се прецизно планира циљ пружања подршке која се односи на прилагођавање и обогаћивање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава током образовно-васпитног процеса, активности и њихов распоред, као и лица која пружају подршку;
- 2 по измењеном програму** у коме се, осим свега претходно наведеног, прецизно планира прилагођавање општих исхода образовања и васпитања, прилагођавање посебних стандарда постигнућа ученика у односу на прописане и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете;
- 3 обогаћен и проширен програм** који се примењује за ученике са изузетним способностима.

Уколико се за дете израђује ИОП са измењеним програмом, односно прилагођеним посебним стандардима постигнућа, неопходно је да се пре тога планира, спроводи и ревидира ИОП са прилагођеним програмом, као и мишљење интересорне Комисије за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету и ученику.

Директор установе формира стручни тим за инклузивно образовање²⁵ који прати, организује, планира и координира примену инклузивног образовања у оквиру вртића/школе. Уколико се процени да је детету потребан индивидуални образовни план, овај стручни тим за инклузивно образовање формира мали ИОП тим који чине дететов наставник разредне наставе/одељенски старешина, предметни наставници, стручни сарадник школе, **родитељ/старатељ**, а по потреби и педагошки асистент и стручњак ван установе (**на предлог родитеља**).

Важно је да знате да имате право да **предложите некога од стручњака** који нису запослени у установи (школи или вртићу) за члана Тима за израду индивидуалног образовног плана. Ово треба да буде особа која добро познаје ваше дете, неко ко је са вашим дететом радио у било којој области – здравству, социјалној заштити или образовању, а такође и особа у коју имате поверења и за коју верујете да ће радити у најбољем интересу вашег детета.

Педагошки колегијум доноси ИОП на предлог стручног тима, а родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење ИОП-а. Спровођење индивидуалног образовног плана прати стручни тим за инклузивно образовање у оквиру образовно-васпитне установе, сви запослени, као и просветни саветник.

²⁵ ЗОСОВ, члан 66.

ДОДАТНА ПОДРШКА

Додатна подршка се обезбеђује деци из осетљивих друштвених група, односно деци којој је из различитих разлога и околности потребна додатна подршка у образовању, здравственој или социјалној заштити како би постигли пуно друштвено учешће у свим сферама живота и реализовали своја права. То могу да буду деца са сметњама у развоју, инвалидитетом, тешкоћама у учењу или деца из социјално ускраћених или нестимулативних средина, као што су деца из сиромашних породица, деца ромске националности, деца у установама социјалне заштите, деца која у одређеној фази свог развоја могу да буду у посебно осетљивим и тешким ситуацијама²⁶. Нека деца имају само привремену или краткотрајну потребу за додатном подршком услед различитих животних околности и промена. С друге стране, некој деци је потребна дугорочна и континуирана подршка установа система и шире локалне заједнице да би равноправно учествовали у свим аспектима живота.

Подршка не подразумева само директну подршку породици и детету већ и развој услуга и редовних система у оквиру локалне заједнице који треба да буду саставни део живота сваког детета. Подршка се односи и на обезбеђивање архитектонске приступачности објектима и околини, обезбеђивање обуке за стручњаке који раде са децом у вртићима, школама, установама социјалне заштите, адаптирање и прилагођавање спортских терена и игралишта тако да буду доступна свој деци. Развој оваквог социјалног модела у пружању подршке деци из осетљивих група подразумева обезбеђивање једнаког приступа свакодневним редовним службама и услугама у оквиру локалне заједнице (редовне здравствене, социјалне и образовне услуге), али и омогућавање индивидуализованих служби подршке у односу на појединачне потребе детета, као и упућивање на специјализоване службе по потреби. Развој модерног, инклузивног и демократског друштва подразумева развој разноврсних локалних услуга и обезбеђивање посебних или додатних услуга за децу из друштвено осетљивих група и њихове породице. Све услуге морају да буду доступне корисницима, расположиве у оквиру локалне заједнице, а они који их обезбеђују морају да се руководе стандардима доброг квалитета услуга, њиховој одрживости и континуираном унапређењу. Чињеница је да, у овој фази у нашој земљи, немају све услуге поменуте елементе, а неке нису ни развијене, али ово је модел на којем је неопходно радити у континуитету и у којем сви имамо важну улогу.

²⁶ На пример, избегла и расељена деца, деца из процеса реадмисије, деца жртве насиља и злоупотребе, деца која пате од хроничних болести или су на дуготрајном болничком/кућном лечењу итд.

Важан део подршке породици и детету јесте и развијен систем информисања, односно **обезбеђивања јасних и доступних информација** о могућностима остваривања права, изворима и начинима обезбеђивања подршке системима и актерима одговорним за развој и укључивање сваког детета. То значи да начин информисања мора да буде прилагођен и јасан сваком родитељу и детету, а установе система су обавезне да обезбеде адекватне и квалитетне начине доношења информација у писаној или усменој форми.

Облици додатне подршке

Додатна подршка обухвата све услуге из области здравства, социјалне заштите и образовања у складу са важећим законским прописима и треба да омогући пуну друштвену укљученост и напредовање. Неке услуге спадају у основну подршку и њих можете да остварите без обраћања Комисији, јер је то гарантовано и вама и вашем детету законима из области образовања, здравствене и социјалне заштите. Уколико Комисија врши процену потреба вашег детета, дужна је да вас обавести о свим могућим видовима подршке из сва три система на коју ваше дете има право. Комисија има обавезу да то напише у свом мишљењу, а такође и да констатује које сте видове подршке остварили пре обраћања Комисији.

Навешћемо примере из сваке од три области, који спадају у основну подршку и коју можете да остварите уколико испуњавате прописане услове, без обзира на обраћање Комисији за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке.

Здравствена заштита

Конвенција о правима детета, члан 24. Здравље и здравствена заштита

Дете има право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите. Државе ће посветити посебну пажњу примарној здравственој заштити и превенцији, здравственом просвећивању и смањењу смртности одојчади и деце. У том смислу, државе ће се укључити у међународну сарадњу и тежити да ниједно дете не буде лишено могућности ефикасне здравствене заштите.

Област здравствене заштите у Србији регулисана је са неколико закона и много подзаконских аката, јер је ова област веома широка и разнолика. Најважнији закони су Закон о здравственој заштити и Закон о здравственом осигурању. Сви грађани Србије имају право на здравствену заштиту и право на физички и психички интегритет, безбедност личности, као и на уважавање моралних, културних, религијских и филозофских убеђења. Ове одредбе се односе и на децу, с тим што деца имају право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите.

Важно је да знате да ниједном детету не сме да буде ускраћено право на здравствену заштиту, као и да сва деца имају право на бесплатно здравствено осигурање, односно да ће имати здравствено осигурање и у случају када родитељи/старатељи нису здравствено осигурани²⁷.

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, члан 17. Дискриминација у вези са здравственим услугама

Посебно тежак случај дискриминације особа са инвалидитетом је дискриминација приликом пружања здравствених услуга, а због инвалидности. А то значи да је забрањено:

- одбијање пружања здравствене услуге
- постављање посебних услова ако ти услови нису оправдани медицинским разлозима
- одбијање постављања дијагнозе и ускраћивање информација о здравственом стању, мерама лечења или рехабилитације
- узнемиравање, вређање или омаловажавање особе у току боравка у здравственој установи

Уколико је вашем детету потребно неко медицинско-техничко помагало, на пример протеза или неко друго помагало за кретање, стајање, седење или помагала за слух, вид, говор и слично, то спада у права из здравственог осигурања, односно у **основну подршку**. Постоји правилник којим су прописани услови за добијање помагала, као и начин и поступак остваривања овог права. Остваривање неког од ових права је могуће и пре обраћања Комисији. Међутим, уколико се тек пред Комисијом утврди да постоји потреба за оваквом врстом подршке, бићете упућени где и на који начин да то право остварите.

²⁷ Закон о здравственој заштити, у складу са начелом појачане друштвене бриге о деци прописује да су деца до навршених 15 година живота, школска деца и студенти, док су на школовању, а најкасније до 26. године живота, здравствено осигурани без обзира на здравствено осигурање родитеља. То значи да ће првенствено бити здравствено осигурани по основу осигурања једног од родитеља (уколико су родитељи осигурани), а уколико ниједан од родитеља нема здравствено осигурање, биће осигурани на терет буџета Републике Србије. Такође, предвиђено је и осигурање за лица ромске националности која, због традиционалног начина живота, немају стално пребивалиште, односно боравиште у Републици Србији.

Деци која немају пријаву пребивалишта нити су уписана у матичне књиге (у нашем друштву ово је најчешће случај са децом ромске националности и децом улице), здравствено осигурање обезбеђује се преко центара за социјални рад, на терет буџета Републике Србије.

Важно је да знате да је потребно да изаберете лекара за ваше дете у надлежном дому здравља и да сте дужни да потпишете изјаву о избору. Избор лекара се, по правилу, врши на период од најмање једне календарске године, али имате право да промените избор лекара уколико нисте задовољни.

Изабрани лекар је особа која има одређену улогу у процесу процене потреба вашег детета. Изабрани лекар може да буде доктор медицине, доктор медицине специјалиста опште медицине или доктор медицине специјалиста педијатрије.

У остваривању здравствене заштите вашег детета имате право на слободан избор лекара и слободан избор здравствене установе.

Важно је да знате да можете да имате само једног изабраног лекара за ваше дете.

Здравствена заштита

Изабрани лекар:

- обавља прегледе и дијагностику,
- одређује начин и врсту лечења,
- упућује пацијенте код лекара специјалиста других грана медицине, прописује лекове и медицинска средства, као и одређене врсте медицинско-техничких помагала,
- даје оцену о здравственом стању осигураног лица,
- утврђује потребу за пратиоцем за време путовања,
- утврђује потребу одсуствовања осигураника са посла ради неге ужег члана породице,
- даје мишљење о здравственом стању детета ради остваривања права осигураника на одсуствовање са рада због неопходне посебне неге детета, итд.

Социјална заштита

Конвенција о правима детета, члан 26. Социјална заштита

Свако дете има право коришћења социјалне заштите, укључујући и социјално осигурање. Држава ће предузимати све потребне мере за постизање пуног остваривања права на социјалну заштиту у складу са националним законом. Ове мере треба спроводити узимајући у обзир положај и околности у којима се налазе дете и особе одговорне за издржавање детета.

Област социјалне заштите је регулисана Законом о социјалној заштити и социјалној сигурности грађана и Законом о финансијској подршци породици са децом.

Циљ социјалне заштите је пружање помоћи грађанима и грађанкама, као и њиховим породицама када дођу у стање социјалне потребе – **када им је потребна помоћ друштва у циљу савладавања социјалних и животних потешкоћа**. То је читав скуп мера и активности којима се стварају услови за остваривање заштитне функције породице, самосталан живот и рад лица који се налазе у стању социјалне потребе (или за њихово активирање у складу са способностима), као и обезбеђивање средстава за живот материјално необезбеђеним и за рад неспособним лицима и другим грађанима у стању социјалне потребе. У систему социјалне заштите постоје различите услуге које деца са сметњама у развоју и њихове породице могу да остваре.

У систему социјалне заштите и социјалне сигурности можете остварити:

- материјално обезбеђење
- додатак за помоћ и негу другог лица
- увећан додатак за помоћ и негу другог лица
- помоћ за оспособљавање за рад
- помоћ у кући
- дневни боравак
- смештај у установу социјалне заштите
- смештај у другу породицу
- опрему корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу
- једнократну помоћ
- услуге социјалног рада

Права на материјално обезбеђење, додатак за помоћ и негу другог лица, помоћ за оспособљавање за рад, смештај у установу социјалне заштите или другу породицу и услуге социјалног рада јесу права од општег интереса и о њиховом обезбеђивању се стара Република Србија. О осталим правима гарантованим овим законом стара се општина, односно град.

Важно је да знате да општина може својом одлуком, у складу са материјалним могућностима, да утврди друга права у области социјалне заштите, већи обим права и/или повољније услове за остваривање права, као и друге облике социјалне заштите уколико је претходно у свом буџету обезбедила средства потребна за то.

Уколико сматрате да вам припада додатак за помоћ и негу другог лица, то право спада у **основну подршку** и остварићете га у поступку који је предвиђен законом. Међутим, уколико то право нисте остварили а Комисија у поступку процене потреба утврди да је вашем детету потребан додатак за помоћ и негу другог лица, она ће у свом мишљењу написати податке о сметњама у развоју које дете има, што ће бити основ за остваривање права на финансијску подршку породици са децом и других права из области социјалне заштите.

Центар за социјални рад је централна установа у систему социјалне заштите. Свака општина има свој центар за социјални рад, односно, могуће је да центар буде основан за више општина, али ће и тада постојати посебно одељење које ће се бавити грађанима и грађанкама са територије одређене општине. То је место на којем се утврђује потреба за коришћењем неке услуге из система социјалне заштите (за дете, родитеље или породицу) и начин пружања услуге, као и место одакле ће вас упутити на коришћење услуга које су вама или вашем детету потребне. На пример, учешће центара је неопходно приликом одлучивања о материјалним накнадама, смештаја у хранитељске породице или установу, одлучивању о старатељству и породично-правној заштити деце.

Уколико ви или ваше дете имате потребу за неком услугом из система социјалне заштите, треба да се обратите центру за социјални рад у вашој општини. Тамо ће вам бити одређен **водителј случаја** – то је стручњак запослен у центру за социјални рад, који ће бити задужен за ваш конкретан случај. Водитељу случаја можете да се обратите за савет и помоћ, а имате и право да као родитељи/старатељи учествујете у креирању и пружању услуге која је вашем детету потребна.

Образовање

Конвенција о правима детета, члан 28. Право на образовање

Дете има право на образовање. Држава је обавезна да осигура бесплатно и обавезно основно образовање, подстиче различите облике средњег образовања доступне свима и омогући приступ вишем образовању у складу са способностима детета. Школска дисциплина ће се спроводити у складу са правима детета и уз поштовање његовог достојанства. Држава ће се укључити у међународну сарадњу у циљу остваривања овог права.

Као што смо већ навели, нови Закон о основама система образовања и васпитања је донео низ важних новина које се односе на доступност образовања свој деци, без обзира на њихова лична својства. Дете се ставља у центар, школе су у обавези да упишу свако дете са своје територије, испитивање спремности се врши пошто је дете уписано у школу, нема више „категоризације“ деце, обезбеђена је континуирана образовна подршка, као и израда и примена индивидуалног образовног плана, уколико је такав план детету потребан.

Поред основне подршке о којој је до сада било речи, може да се обезбеди и додатна подршка. Потреба за додатном подршком планира се и обезбеђује у оквиру Комисије.

Додатна подршка се односи на пружање услуга које ће детету обезбедити несметано обављање свакодневних животних активности које су значајне за укључивање у образовни процес, живот у заједници и успешно напредовање. То значи да ће бити обезбеђени начини за превазилажење физичких и друштвених препрека и баријера, које у највећој мери онемогућавају децу из осетљивих група да буду активни учесници живота заједнице.

Додатна подршка се обезбеђује детету у:

- породици
- редовним васпитно-образовним групама (вртићима и школама)
- посебним васпитно-образовним установама (посебним предшколским групама или школама за образовање ученика са сметњама у развоју)
- установи социјалне заштите
- установи здравствене заштите

Комисија постоји искључиво да би радила процену ради обезбеђивања додатне подршке.

Додатна подршка захтева додатна финансијска средства и може да буде непосредна и посредна.

Непосредна додатна подршка која захтева додатна финансијска средства:

- 1** прилагођавање и набавка уџбеника и наставних средстава (на пример, на Брајевом писму и слично, у зависности од потреба ученика),
- 2** индивидуални образовни план који подразумева прилагођавање стандарда постигнућа из једног или више предмета,
- 3** употреба прилагођених наставних средстава и асистивне технологије (употреба алтернативних начина и средстава комуникације – сличице, цртежи и фотографије, предмети, прилагођен распоред часова, посебан начин обележавања места у учионици, посебан начин обележавања места за материјал за рад, посебан начин обележавања места за одлагање завршених радова и сл., рачунари, прилагођене тастатуре, екрани на додир „тач-скрин“, прилагођени мишеви, посебни софтвери, тајмери и сатови, диктафони и сл.),
- 4** ангажовање педагошког асистента у образовно-васпитном раду, према потреби (током целог дана или само за неке предмете или активности),
- 5** обезбеђивање обуке за ученика за коришћење Брајевог писма, самостално кретање, коришћење средстава асистивне технологије, знаковног језика или других алтернативних начина комуникације,
- 6** превазилажење језичке баријере, као подршка деци којој матерњи језик није српски,
- 7** ангажовање пратиоца за личну помоћ детету ради лакшег функционисања и комуникације са другима током остваривања васпитно-образовног рада у предшколској установи или образовно-васпитног рада у школи, током целодневне наставе или продуженог боравка, ваннаставних активности, извођења наставе у природи, излета, екскурзија, одмора и слично,
- 8** организовање образовне подршке у случају дужег изостајања из школе због тешких и хроничних болести ради остваривања континуитета у образовању, у виду појачане допунске наставе, индивидуалног рада и ангажовања стручњака са специјализованим знањима,
- 9** васпитање и образовање у посебној развојној групи, као и образовање у школи или одељењу за образовање ученика са сметњама у развоју, а у складу са посебно образложеним мишљењем Комисије, уколико је природа и озбиљност тешкоћа у развоју детета таква да се образовањем у редовној групи, школи или одељењу, не могу постићи задовољавајући резултати и поред помоћних средстава и додатних услуга,

- 10 остваривање предшколског програма за рад са децом са сметњама у развоју,
- 11 ангажовање психолога или особе која познаје дете у остваривању здравствене заштите,
- 12 право на услуге здравствене заштите, које нису обухваћене здравственим осигурањем, и службе кућног лечења и неге,
- 13 омогућавање бесплатног учешћа у културним, спортским и рекреативним активностима које организује школа.

Посредна додатна подршка која захтева додатна финансијска средства:

- 1 прилагођавање окружења (прилаза и унутрашњег простора установе: постављањем рампе, гелендера, уградњом лифта, прилагођавањем тоалета, прилагођавањем стазе, као помоћи при самосталном кретању за децу оштећеног вида или децу која не виде, постављањем лампе, табле-путоказа, назива на вратима на језику који је у службеној употреби и језику националне мањине, са симболом, мапом простора и сл.),
- 2 обавезно стручно усавршавање васпитача, наставника и стручних сарадника непосредно ангажованих у образовно-васпитном раду, у складу са инклузивним принципима и обука за коришћење средстава асистивне технологије, алтернативних начина комуникације (на пример, за знаковни језик и сл.),
- 3 повећање осетљивости путем едукације свих запослених у образовној, здравственој или социјалној установи за начине задовољавања потреба деце из друштвено осетљивих група,
- 4 повећање осетљивости и едукација вршњака и њихових родитеља за прихватање деце којима је услед сметњи у развоју, потешкоћа у учењу, социјалне ускраћености и других разлога потребна додатна подршка,
- 5 саветодавни рад са родитељима или старатељима детета коме је потребна додатна подршка у образовној, здравственој и социјалној установи,
- 6 обезбеђивање подршке образовној, здравственој или социјалној установи ради прилагођавања услова и окружења и набавке средстава за рад са дететом коме је потребна додатна образовна подршка,
- 7 обезбеђивање продуженог боравка у образовној установи, односно дневног боравка у социјалној заштити,
- 8 обезбеђивање превоза од места становања до образовне установе, односно од образовне установе до дневног боравка,
- 9 обезбеђивање исхране у школским кухињама, одеће и обуће, бесплатних уџбеника и прибора за школу, литературе за ученике и наставнике,
- 10 обезбеђивање бесплатне правне помоћи преко надлежних органа јединице локалне самоуправе.

Важно је да знате

Ово не представља коначну листу већ преглед различитих важних видова додатне подршке. У складу са потребама детета могу се сагледавати могућности за пружањем других облика подршке.

КАКО ДА ЗНАМ ДА ЛИ ЈЕ МОМ ДЕТЕТУ ПОТРЕБНА ПРОЦЕНА И ДОДАТНА ПОДРШКА

Кроз континуирану комуникацију и сарадњу са дететовим васпитачем/учитељем у оквиру вртића или школе можете заједнички доћи до сазнања да дете има одређене тешкоће да прати редован ток наставе, односно да су детету потребна прилагођавања и подршка да би неометано функционисало. Заједно са особљем које ради са дететом, процењујете да ли је детету потребна подршка за квалитетнију укљученост или за стицање знања и вештина, развијање самосталности, комуникацију са вршњацима и одраслима, задовољавање интересовања, испуњавање слободног времена.

Подршка може да буде потребна директно детету (на пример, израда конкретнијег индивидуалног плана подршке за дете), али може да буде и посредна као што је, на пример, потреба школе за организовањем додатне обуке за наставнике. Уколико школски тим процени да је неопходно прилагођавање, формира се тим за израду и спровођење индивидуалног образовног плана за дете. Ви сте активан и обавезан члан овог тима и ваш допринос је драгоцен. Уколико прилагођавања и адаптација, односно додатна подршка потребна детету захтева додатна финансијска средства, обраћате се Комисији.

Комисији се можете обратити и када процените да подршка која је већ обезбеђена детету није довољна за напредовање и остваривање пуних потенцијала. То може да значи да је детету потребан другачији ритам, трајање или учесталост различитих услуга подршке. Такође, може се десити да процените да већ препоручени или одобрени сервиси/подршке нису приступачни, доступни или не одговарају потребама вашег детета. Међутим, у оваквим ситуацијама треба сагледати све реалне и расположиве могућности. Уколико неки сервис не постоји у вашој локалној заједници или, иако важан и препоручен за ваше дете, није одмах расположив, важно је пронаћи алтернативне начине или другачију врсту подршке.

Такође, може се десити да budete у ситуацији да се ваше мишљење разликује од мишљења појединих стручњака из установа система.

Комисија постоји искључиво да би радила процену ради обезбеђивања додатне подршке.

У неким ситуацијама биће потребна интензивна сарадња између различитих система и привремена промена услуга неопходних детету. На пример, дете услед неких здравствених тешкоћа може да буде на дугом болничком или кућном лечењу или рехабилитацији, што значи да ће изостајати из школе, па је неопходно разрадити нови план подршке образовању детету. То значи да ви заједно са школом и лекарима специјалистима одговорним за дететово здравствено стање треба да направите нови план подршке, а процена и мишљење Комисије може да буде драгоцену у овом процесу. Још један пример могуће интензивније сарадње међу системима може да буде за децу из социјално угрожених породица или за децу која живе и раде на улици, а која услед специфичних околности живота и потребе за интензивнијом друштвеном подршком могу често да изостају из школе или да имају потребу за додатним социјалним сервисима. У том случају важна је јача и организованија сарадња система социјалне заштите и образовног система и проналажења различитих врста подршке и услуга које ће обезбедити квалитетну и континуирану укљученост.

Такође, различити стручњаци, који су у редовном контакту и раде са дететом²⁸, могу да процене и препоруче одлазак на процену како би се осигурала додатна подршка.

²⁸ На пример, васпитач, учитељ, стручни тим у образовној установи, изабрани лекар или лекар специјалиста.

Примери:

Замислимо да је ваше дете корисник колица. Оно је већ остварило подршку у оквиру здравственог система. Можда добија и дечији додаток. Значи да је остварило и редовну подршку из система социјалне заштите. Али, када покушате да га упишете у најближи вртић, утврдите да је то зграда која има пуно степеница, нема прилагођен тоалет и схватите да би вашем детету било отежано или онемогућено кретање у том простору. Тада би требало да поразговарате са особљем вртића и евентуално се обратите Комисији да би се проценили додатни облици подршке који су потребни да се дете неометано укључи у предшколску установу.

Ако ваше дете има оштећење слуха, оно би требало да је већ остварило редовне подршке из здравственог система – можда већ носи слушни апарат и савладало је основе знаковног језика и иде на рехабилитацију говора. За његово несметано укључивање у предшколску установу или школу потребно је и да особље које ће са њим радити прође обуку, и тада треба да се обратите Комисији, уколико сама установа то већ није учинила или предложила. Ово су само неки од примера и потребно је да размислите шта би то све локална заједница, школа или нека друга установа требало да обезбеди да би ваше дете било укључено у живот заједнице.

Важно је да знате

Поступак процене дететових потреба за додатном подршком можете да покренете самоиницијативно или у сарадњи са установама у које је дете укључено. Важно је развијати и одржавати партнерски и сараднички однос са особама које раде са дететом и на тај начин осигурати квалитетнију и умрежену подршку.

КОМИСИЈА ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА ЗА ДОДАТНОМ ЗДРАВСТВЕНОМ, СОЦИЈАЛНОМ ИЛИ ОБРАЗОВНОМ ПОДРШКОМ

Улога Комисије

Појединој деци из осетљивих друштвених група потребна је додатна подршка у оквиру образовања, здравства или социјалне заштите како би била потпуно укључена у живот заједнице. Сагледавањем препрека у окружењу за дететово укључивање и развој, као и проценом потреба и одређивањем врсте додатне подршке бавиће се Комисија за процену потреба за додатном здравственом, социјалном или образовном подршком.

Процена потреба се заснива на **целовитом и индивидуализованом приступу** заснованом на једнаким могућностима. Циљ процене је пружање одговарајуће подршке и омогућавање друштвене инклузије тако што ће детету бити обезбеђен приступ правима, услугама и ресурсима.

Комисија је интересорна, што значи да подразумева заједнички рад и сарадњу установа социјалне и здравствене заштите и установа образовног система. По један представник сваког система учествује у раду Комисије. Чланови Комисије заједно предлажу скуп мера и услуга које ће детету бити обезбеђене и на тај начин израђују **индивидуални план подршке** за дете. Индивидуални план подршке подразумева прављење конкретног, јасног, реалног и свеобухватног плана са наведеним свим расположивим и неопходним врстама подршке у односу на конкретно дете и породицу. У овом плану, који је писани документ, биће наведено комплетно функционисање детета и породице, као и све врсте подршке, услуге, програми, активности, специјализоване услуге које морају да буду стављене породици на располагање. На тај начин прави се програм подршке за ваше дете који има за циљ укључивање и напредовање у свим областима живота.

Важно је да знате

Циљ рада Комисије није одређивање дијагнозе или „категоризација“ детета. Комисија не даје мишљење о томе да ли дете треба да буде уписано у вртић/школу. Комисија заједно са вама ради на препознавању свих препрека за дететову укљученост, проналажењу начина за превазилажење ових препрека и предлагање индивидуалног плана подршке за дете. Циљ је одредити подршку и створити услове за адекватно и квалитетно укључивање детета у живот заједнице.

Комисију именује општинска, односно градска управа. Две или више општина могу да образују заједничку Комисију.

Информацију о томе да ли у вашој општини постоји Комисија, односно, којој се Комисији можете обратити за ваше дете, можете добити од дететовог изабраног лекара у надлежном дому здравља, али и од представника других локалних установа (локална самоуправа, вртић, школа, центар за социјални рад). Све локалне установе задужене за бригу о детету и породици дужне су да вам обезбеде јасне и доступне информације о начину рада Комисије, поступку процене и неопходној документацији за подношење захтева за процену.

Актери важни у поступку процене и доношења индивидуалног плана подршке за дете

- ✓ Изабрани лекар
- ✓ Координатор Комисије
- ✓ Председник Комисије
- ✓ Стални чланови Комисије
- ✓ Повремени чланови Комисије
- ✓ Родитељи/старатељи
- ✓ Дете
- ✓ Особа од поверења

Ко чини Комисију?

Комисија има три стална и два повремена члана.

Стални чланови Комисије су:

- ✓ представник система здравствене заштите (педијатар)
- ✓ представник образовно-васпитног система (школски психолог)
- ✓ представник система социјалне заштите (стручни радник на пословима социјалног рада)

Из редова сталних чланова бира се председник Комисије, који је задужен за припрему и добро функционисање саме Комисије, као и за обезбеђивање стручних консултација са координатором Комисије.

Када отпочне процена, председник Комисије, између осталог, има задужење и да вам:

- обезбеди информације о поступку процене и подршци која детету може да буде обезбеђена,
- обезбеди да сваки члан изнесе своје мишљење, али посебно да омогући изношење и уважавање вашег мишљења и мишљења детета,
- а на крају поступка има задужење и да вам образложи и појасни све аспекте и предлоге подршке наведене у мишљењу Комисије, односно да појасни индивидуални план подршке.

Повремени чланови Комисије одређују се за свако појединачно дете. Повремени члан Комисије може да има веома важну улогу у овом процесу, јер је то особа која има више сазнања о детету, односно раније је већ била упућена на дете или радила са њим и може да обезбеди више конкретних информација о функционисању детета и породице. Ова особа зна препреке и тешкоће са којима се дете суочава у окружењу са вршњацима и разним животним ситуацијама и треба да обезбеди бољи увид у свакодневно функционисање како би се унапредио план подршке за дете. То, на пример, може да буде васпитач који ради са дететом у вртићу или дететов учитељ, лекар специјалиста који има добар увид у дететове специфичне здравствене потребе, стручњаци различитог профила који добро познају дете на основу пружања подршке детету и породици и праћења његовог развоја – психолог, педагог, дефектолози различитог профила, социјални радник (водителј случаја), представник установе социјалне заштите у коју је дете смештено и слично. Повремени чланови долазе из различитих система (социјална и здравствена заштита и образовање), а ко ће учествовати у процесу процене зависи од индивидуалних потреба и ситуације детета.

Координатор Комисије

Свака Комисија има координатора који је запослен у локалној самоуправи и који је актом о систематизацији послова задужен за пружање стручне и административно-техничке подршке Комисији. Координатор прикупља документацију, организује процену, информише родитеље/старатеље и све чланове Комисије о припремама и читавом току процене. Координатор је задужен за администрирање читавог процеса. Он/она је особа која ће вам пружити информације од значаја. **Координатор учествује у раду Комисије, али не и у доношењу одлука о додатној подршци.**

Обавезе координатора су да:

- прикупи документацију и отпочне поступак процене,
- обави почетни разговор са вама и информише вас о поступку процене, начину рада Комисије и могућим додатним прегледима и опсервацијама,
- договори и организује учешће повремених чланова из система здравствене и социјалне заштите и образовања,
- вас информише о праву да у процес укључите особу од поверења,
- утврди да ли постоји потреба да позивањем преводиоца или обезбеђивања неке друге подршке у процесу процене, односно да обезбеди присуство преводиоца за матерњи језик детета и за знаковни језик,
- обезбеди да сви који учествују у процесу процене добију потребну документацију,
- вам обезбеди информације о давању сагласности на мишљење, односно индивидуални план подршке, као и даље кораке које можете предузети.

Родитељи, односно старатељи су активни учесници у процесу процене. Ви обезбеђујете све потребне информације и документацију о детету пре почетка и током процеса процене. Чланови Комисије ће саслушати све што имате да кажете и ваше мишљење ће бити уважено. Имате право да присуствујете сваком сусрету чланова Комисије са вашим дететом, осим у ситуацијама кад ваше присуство може да утиче на редован ток и начин дететовог понашања (на пример, када се обавља посматрање у дететовој групи у вртићу или у школском одељењу).

Дете има право да самостално, у складу са узрастом и зрелошћу, учествује у поступку и доношењу одлука које га/је се тичу. Дете мора да буде саслушано, а његово мишљење уважено у највећој могућој мери.

Особа од поверења

На ваш захтев у рад Комисије може да се укључи особа која добро познаје дете и која може да допринесе квалитетној процени и обезбеђивању додатне подршке.

Особа од поверења пружа подршку породици током процеса процене тако што обезбеђује додатне информације и сазнања о дететовом функционисању у различитим животним ситуацијама. То може да буде особа која је радила или ради са дететом (психолог, логопед, физиотерапеут, асистент) или неки члан породице. Ова особа зна дететове јаке и слабе стране, функционисање и добро познаје околности у којима дете и породица живе. Особа од поверења, такође, има увид у потребне подршке и сервисе за дете и даје своје мишљење о томе.

Принципи којима треба да се руководе чланови Комисије током процене

- ✓ Поштовање урођеног достојанства и индивидуалне самосталности, укључујући слободу сопственог избора
- ✓ Уважавање разлика и њихово прихватање као дела људске разноликости
- ✓ Забрана дискриминације
- ✓ Уважавање развојних способности деце из осетљивих група као и поштовање права деце из осетљивих група на очување свог идентитета
- ✓ Обезбеђивање пуне укључености у образовни систем и квалитетно напредовање

Ови принципи значе да су према вама и детету сви чланови Комисије дужни да се опходе са поштовањем и уважавањем вашег и дететовог достојанства, као и да поштују људска права и права детета гарантована међународним и домаћим законодавством. Не сме се нарушавати право на приватност осим у мери која је неопходна за обављање процене, а поверљиве и личне информације се не смеју одавати и могу се користити само уколико су неопходне за процену, остваривање неког права или пружање подршке. У поступку процене забрањена је дискриминација детета по било ком основу, односно, према свој деци ће се једнако поступати, без обзира на националну припадност, пол, расу, језик, социјално порекло, веру, сметње у развоју, инвалидитет или неко друго лично својство.

Важно је да знате да је ваша улога у овом поступку веома значајна, али и да имате одговорност за изборе које направите и одлуке које донесете. Имате право на подршку током доношења одлуке. Избори и одлуке нису и не морају бити коначни. Примена индивидуалног плана подршке се прати, процењује се његова ефикасност и може да се мења.

КАКО ПОКРЕНУТИ ПОСТУПАК ПРОЦЕНЕ?

Кораци поступка покретања процене и добијања мишљења

KORAK 1

Подношење захтева за процену

Процена потреба детета за пружањем додатне подршке врши се:

- на захтев родитеља/старатеља детета
- на иницијативу образовне, здравствене или установе социјалне заштите, уз
- сагласност родитеља/старатеља

Важно је да знате да уколико образовна, здравствена или установа социјалне заштите покрене поступак процене, стручна служба установе је у обавези да вас обавести о намери покретања поступка. Такође, стручна служба мора да вам пружи све информације о облицима додатне подршке. Да би ове установе покренуле поступак процене (по службеној дужности) **неопходна је сагласност родитеља или старатеља детета**. Имате право да тражите све информације за које мислите да су значајне и да ће вам бити од помоћи приликом доношења одлуке о давању сагласности. Стручњаци из установе морају да вам дају информације које тражите, на начин који је вама разумљив. Такође је **важно да знате** да нисте у обавези да дате сагласност за покретање поступка, али да установа може о томе да обавести надлежни центар за социјални рад, уколико процени да се таквим поступањем наноси штета детету. Центар за социјални рад има овлашћење да заштити интересе детета, у случају када сматра да родитељи/старатељи поступају у супротности са најбољим интересом детета. Уколико сте сагласни са предлогом, биће потребно да дате **писану сагласност** и та ваша изјава ће бити саставни део документације за покретање поступка процене која се доставља интерресорној Комисији.

Уколико школа или друга установа не предложи поступак покретања процене, а ви сматрате да је вашем детету потребна додатна подршка у области образовања, здравствене или социјалне заштите, **имате право да поднесете захтев** за покретање поступка процене.

Захтев за покретање поступка се подноси на **прописаном образцу** (Образац бр. 1, Анекс 1). Овај образац ће бити доступан у свим образовним установама, као и у установама социјалне и здравствене заштите, сервисима локалне самоуправе, али и на интернет страни ресорних министарстава.

Захтев за покретање поступка садржи:

- ✓ име и презиме детета
- ✓ ЈМБГ
- ✓ датум и место рођења
- ✓ пребивалиште детета, а за децу која су у установама социјалне заштите – подаци о установи
- ✓ име и презиме родитеља, односно старатеља детета
- ✓ контакт податке подносиоца захтева
- ✓ контакт податке изабраног лекара – овај део ће попунити изабрани лекар
- ✓ разлоге и образложење за покретање поступка процене – уколико родитељ/старатељ подноси захтев, овде је потребно написати зашто сматрате да је детету потребна додатна подршка. Није неопходно да користите стручну терминологију, довољно је да опишете/објасните разлоге због којих подносите захтев, као и да приложите документацију коју имате (налазе, мишљења и сл.)
- ✓ потпис особе која предлаже покретање поступка
- ✓ потпис, односно сагласност родитеља/старатеља детета
- ✓ датум и место подношења предлога за процену

KORAK 2 Прослеђивање захтева Комисији

Попуњени захтев се подноси изабраном лекару надлежног дома здравља. Уз захтев је потребно приложити расположиву документацију из које се види да постоји потреба за проценом, а такође је неопходно да се на прописаном обрасцу наведе сва документација која се уз захтев прилаже. Не заборавите да наведете све информације које могу да буду важне за процену вашег детета. У рубрици **посебне напомене** можете да назначите неке специфичности, на пример, да ли је вама или детету потребан преводац за матерњи језик, за знаковни језик или неке друге посебне околности које су вам важне.

Изабрани лекар ће обрадити захтев, допунити га својим личним подацима и другим подацима о детету, па ће га **упутити координатору Комисије, у року од седам дана** од дана када је захтев поднет.

KORAK 3 Администрирање захтева и заказивање састанка

Координатор Комисије је дужан да закаже састанак Комисије у року од седам дана од дана добијања захтева.

Координатор:

- детаљно информисање родитеље о поступку процене
- прикупља и обједињује сву неопходну документацију
- прослеђује документацију свим члановима Комисије
- заједно са родитељима/старатељима и предлагачима одређује повремене чланове и предлаже их Комисији
- заједно са члановима Комисије, родитељима и предлагачима договара место и време иницијалног састанка којем присуствују сви чланови Комисије и родитељи/старатељи

Важно је да знате да координатор учествује у раду Комисије, али нема право одлучивања. Координатор Комисије ће вас по пријему захтева за процену и иницирања поступка процене контактирати и од вас затражити све потребне додатне информације или документацију. Координатор је у обавези да вам обезбеди јасне информације о целокупном поступку процене, начину рада Комисије и могућим додатним прегледима и опсервацијама. То значи да ће вас информисати о томе како поступак процене тече, шта ће се све догодити, са ким ћете бити у контакту, шта је сврха и финални производ процене, који су рокови и слично. Такође, координатор има обавезу да вас информиса о вашем праву да позовете особу од поверења, као и томе каква је даља процедура по доношењу мишљења Комисије.

С обзиром на то да увидом у документацију и консултацијама са сталним члановима Комисије, координатор има обавезу да позове и организује учешће повремених чланова, важно је да обезбедите све информације и документацију о детету коју имате на располагању јер ће то допринети квалитетнијем одабиру повремених чланова Комисије.

То значи да ћете навести да ли је дете укључено у вртић/школу, коју врсту образовне установе похађа, да ли је повремено укључен у неку установу социјалне заштите (на пример, дневни боравак), да ли има неке специјалистичке медицинске прегледе и налазе, да ли је корисник неких услуга Центра за социјални рад и тако даље.

Уколико је, на пример, детету потребна интензивнија додатна подршка из области здравства и образовања, представници ова два система ће бити позвани да буду повременни чланови. То су особе које су већ радиле или и даље раде са дететом, имају више сазнања и искуства о дететовим потребама и могућим видовима додатне подршке.

Важно је да знате да ваше мишљење по овом питању мора да буде уважено и да треба да буде развијен сараднички однос између вас и чланова Комисије.

Одржавање иницијалног састанка

Овом састанку присуствују сви чланови Комисије и родитељи/старатељи, а по правилу није потребно да дете присуствује. Тада се размењују све расположиве информације о детету и утврђује се да ли нешто од информација недостаје. Након овог састанка, сваки члан Комисије прави оквирни план свог рада (темпо и начине процене) и одређује план сусрета са дететом и породицом. Овај прелиминарни план треба да садржи датуме и трајање сусрета, место сусрета и оквирни план рада, односно о чему ће са породицом разговарати и шта ће радити са дететом и родитељима/старатељима.

Координатор Комисије ће вас обавестити о плану спровођења процене, односно датумима, трајању и месту сусрета са сваким чланом Комисије и даљем темпу процене.

KORAK 4 Отпочињање процеса процене

Ви имате кључну улогу у овом процесу јер познајете своје дете боље него било ко други.

Шта ће се догодити током процене?

Поступак процене отпочиње након што сте ви или установа у коју је дете укључено препознали тешкоће и препреке за дететово неометано укључивање и функционисање у вршњачкој групи и поднели захтев за процену. Процена подразумева прикупљање свих информација о детету и његовом функционисању у свим аспектима живота, разматрање добијених информација и прављење плана који треба да обезбеди додатну подршку детету, односно прављење индивидуалног плана подршке. Кроз процењивање и прикупљање информација, Комисија ће сагледати и анализирати ситуацију, препознати препреке, проблеме, ризике за развој детета, као и потребе и снаге детета и породице. Оваквим разматрањем ситуације, Комисија ће сагледати која врста подршке је потребна, ко ће је обезбедити, када и у ком обиму. Све прикупљене информације су поверљиве и биће познате само вама и члановима Комисије. Све информације и план подршке биће представљени у писаној форми.

Сврха процене је прављење плана подршке који ће задовољити потребе вашег детета.

Током поступка процене важно је:

- ✓ активно учествовање родитеља/старатеља
- ✓ подршка и учествовање особе од поверења
- ✓ уважавање мишљења детета

Процена подразумева сарадњу, отворену и конструктивну комуникацију и уважавање.

Током процене, чланови Комисије користе начине процене, терминологију и класификацију која је званично прихваћена у њиховом ресору рада. Сви чланови Комисије користе различите изворе информација како би дали мишљење са аспекта система који представљају.

Извори информација могу да буду: обављени прегледи, тестирања, подаци добијени посматрањем детета у природним животним ситуацијама (код куће, у вртићу, школи, слободним активностима), различити лекарски и специјалистички налази, извештаји из специјализованих установа, налаз психолога, налаз дефектолога, мишљења стручњака који непосредно раде са дететом (васпитача, учитеља, наставника, музичког педагога, ликовног педагога, спортског тренера, физиотерапеута, логопеда). Извор информација могу да буду мишљења свих оних који могу да допринесу потпуном сагледавању детета у природним животним ситуацијама. Важан извор информација за чланове Комисије биће и разговор са вама. Уколико вам нека постављена питања нису јасна, будите слободни да тражите појашњење, јер што више информација о начину живота ваше породице и о самом детету Комисија буде имала, њено мишљење ће бити потпуније, а план подршке више прилагођен потребама вашег детета и ваше породице. Чланови Комисије међусобно размењују информације током процеса процене.

Чланови Комисије имају свеобухватан (холистички) приступ процени који подразумева сагледавање дететових личних карактеристика, али и друштвених карактеристика (услови, околности, тешкоће у средини, препреке, обезбеђене подршке) у којима дете живи и напредује.

Сваки члан Комисије ради индивидуалну процену и своје мишљење уноси у **Образац 2 – Мишљење члана Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику** (Анекс 2 Водича), у којем наводи место обављања процене, датум и трајање процене, коришћене прегледе, методе, технике и инструменте процене, као и све особе које су присуствовале процени (име и презиме и веза са дететом – то могу да буду родитељи/старатељи, особа од поверења, васпитач/учитељ, представник стручне службе школе, социјални радник или водитељ случаја из Центра за социјални рад, лекар специјалиста итд.).

Сваки члан Комисије процењује у односу на област којом се бави: услове живота детета - члан Комисије описује у каквим условима дете живи, али само за област/систем коју представља.

На пример:

(а) представник система здравства сагледава здравствене потребе детета и наводи: да ли дете и чланови породице поседују документа која обезбеђују право на здравствену заштиту; да ли материјално-просторно-хигијенски услови обезбеђују основне здравствене стандарде; да ли је спроведена неопходна здравствена заштита детета (на пример, редовни систематски прегледи, вакцинација и др.);

(б) представник система образовања сагледава образовне и васпитно-развојне потребе детета и наводи: да ли је дете већ укључено у обазовање (ако јесте, наводи назив предшколске установе/школе и групу/разред); да ли чланови породице могу да пруже помоћ детету у учењу и процесу образовања; да ли постоји адекватан простор за учење; да ли породица може да обезбеди књиге и прибор за учење, удаљеност школе и др.;

(в) представник система социјалне заштите описује околности у вези са осталим наведеним потребама детета, и то: материјално стање породице; да ли односи у породици обезбеђују складан развој детета; да ли породица може да изнесе укључивање детета у образовање и друге сегменте живота заједнице ради остваривања основних потреба детета; какви су односи међу члановима породице у погледу блискости, припадања и уважавања; да ли породица детету обезбеђује социјалне везе са ширим породичним и друштвеним окружењем; како дете проводи слободно време, да ли задовољава културне потребе, да ли се бави спортом; да ли је дете у породици безбедно, удаљеност школе, превоз до школе и др.

Опис детета и његово функционисање – члан Комисије даје опис дететовог функционисања и то на основу:

- прегледа, коришћених метода и инструмената процена – то су прегледи и процене које сваки члан Комисије обавља у оквиру свог домена током сусрета са вама и дететом (прегледи од стране лекара, различите врсте процена од стране психолога, дефектолога, социјалног радника – тестови, скале процене, упитници и сл.);
- налаза, мишљења и извештаја стручњака из надлежних органа, установа или организација. За овај део користе се налази и мишљења стручњака из различитих области, које сте приложили када сте поднели захтев за процену или након обављених додатних прегледа и процена које је Комисија предложила. На пример, то могу да буду налази кроз извештај о различитим медицинским прегледима и испитивањима, налази психолога, дефектолога и других стручњака обављеним проценама, описи функционисања детета, индивидуални образовни план, итд.;

- добијених података, контаката са дететом и породицом, разговора и посматрања детета у природним животним ситуацијама (посете породици, опсервација детета у породици, у групи у вртићу, школи, другим активностима у које је дете укључено, подаци од особа које познају функционисање детета у различитим животним ситуацијама);
- добијених података од родитеља/старатеља/хранитеља детета, из њиховог искуства, непосредног увида и сазнања;
- добијених података од особе од поверења, из њеног искуства, непосредног увида и сазнања.

На основу података и информација добијених овим различитим начинима посматрања, сваки члан Комисије ће проценити:

- снаге детета и породице, односно све јаке стране детета чијим ће се сагледавањем доћи до најважнијих ослонаца у изради индивидуалног плана подршке;
- препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу.

Такође, у овај образац се уписују и **све врсте подршке и права које су дете и породица већ остварили из области здравства, социјалне заштите и образовања**. То подразумева уношење свих облика подршки из ова три система (основних или додатних уколико их има), и то:

- врста подршке
- установа која је пружила подршку
- место пружања подршке (град, окружење: на пример, породица, школа, здравствена установа и др.)
- почетак пружања подршке и учесталост, односно када је остварена одређена услуга и колико често се обезбеђује (којим темпом дете и породица користе одређену услугу).

Такође, уноси се иста врста података и за услуге или подршке које детету и породици обезбеђују различита удружења грађана, приватне установе, појединци. То може да обухвати клубове, радионице, дневне активности у које је дете укључено, стручну подршку и услуге коју ви и дете добијате од организација цивилног друштва, стручњака који раде са дететом (било у оквиру неке приватне установе или индивидуално).

Од чега се све састоји процена? Аспекти које ће чланови Комисије бележити

Представник система здравствене заштите бележиће и процењивати следеће аспекте дететовог функционисања:

- какво је тренутно здравствено стање детета и на који начин здравствено стање утиче на живот детета и његове свакодневне активности;
- како дете, родитељи, односно старатељи и особа од поверења, виде здравље и утицај здравственог стања на живот детета и његове свакодневне активности;
- како родитељи, односно старатељи препознају и описују препреке и тешкоће с којима се дете и породица суочавају у остваривању права на здравствену заштиту и коришћењу свих услуга у оквиру здравствених услуга;
- колико су редовне услуге (на пример, стоматолошке, физиотерапеутске и др.), прописани лекови, помагала, здравствене интервенције и сл. доступни детету и породици.

Овај члан Комисије ће навести које врсте подршке и услуга је дете већ остварило у оквиру јавних и приватних установа. На пример, да ли дете користи неке лекове и које, да ли користи неко ортопедско помагало, да ли иде на вежбе/терапије код физиотерапеута, да ли има логопедске третмане, да ли остварује редовне стоматолошке прегледе итд.

Представник образовно-васпитног система бележиће и процењивати следеће аспекте дететовог функционисања:

- да ли дете већ похађа неку васпитну или образовну установу, односно од када је дете у образовању;
- да ли је дете мењало образовно-васпитне установе и зашто;
- у којој се васпитно-образовној установи дете тренутно налази и од када;
- колика је удаљеност школе детета;
- какве су могућности породице да подржи дете и помогне му у процесу образовања, у савладавању градива и другим школским обавезама;
- какве су могућности породице да детету обезбеди адекватан простор за учење, уџбенике, прибор и опрему за школу и сл.

Овај члан Комисије ће забележити које подршке и услуге је дете већ остварило, односно да ли му је израђен индивидуални образовни план, да ли је укључен асистент у настави, да ли дете има персоналног асистента и како је обезбеђен, да ли већ постоје неки прилагођени материјали и асистивне технологије које су образовна установа или породица самостално обезбедили.

Представник система социјалне заштите бележиће и процењивати следеће аспекте дететовог функционисања:

- какво је материјално стање породице и на који начин утиче на квалитетан живот и задовољавање основних потреба детета (олакшава или отежава функционисање);
- какви су односи у породици у погледу блискости, припадања и уважавања. Односи у породици се представљају кроз опис и процену породичног функционисања (код детета и друге деце у породици: основна нега, емоционална топлина, стимулација, вођство и границе; лична својства родитеља и чланова шире породице: злостављање у детињству, стабилност породичног окружења, породична историја и функционисање, подршка шире породице);
- да ли је дете у породици безбедно;
- олико је породица у могућности да детету обезбеђује активан друштвени, културни и спортско-рекреативни живот; како дете проводи слободно време, колико и на који начин задовољава културне потребе, да ли се бави спортом;
- какав је положај породице у заједници и ресурси заједнице;
- да ли породица може да обезбеди укључивање детета у образовање и друге сегменте живота заједнице ради остваривања основних потреба детета;
- колико је простор у којем дете живи, односно борави доступан и прилагођен детету;
- каква је физичка доступност услуга за дете и породицу (образовних, здравствених, културних, спортско-рекреативних и др.) – удаљеност од куће, како стиже до вртића, односно школе, здравственог центра или друге установе на чије услуге дете има право (на пример, корисни јавни превоз, такси, родитељи га довозе и сл.);
- да ли приликом долажења и одлажења постоје тешкоће или препреке (на пример, недоступан јавни саобраћај, велики трошкови превоза, радно време родитеља или друге породичне и друштвене околности које отежавају или онемогућавају коришћење услуга из области образовања, здравства, социјалне заштите, друштвеног, културног и спортско-рекреативног живота детета);
- да ли постоје особе у ближем или даљем окружењу детета које могу и желе да учествују у пружању подршке детету и породици и на који начин.

Уколико дете борави у установи социјалне заштите, представник система социјалне заштите обезбеђује следеће информације:

- од када дете живи ван породице;
- да ли је сачувана веза између детета и његове примарне породице или са неким члановима шире породице;
- да ли постоји могућност успостављања везе детета са примарном породицом или чланом шире породице, ако она није сачувана;
- у којим је све установама било дете и колико дуго;
- од када је дете у установи у којој тренутно борави.

Мишљење родитеља/старатеља, детета и особе од поверења

Како да опишете своје дете?

Као што видите, ваша улога у процесу процене је активна. Ви најбоље познајете своје дете и располагете информацијама о његовом функционисању у свим областима и најширем обиму животних ситуација. Не треба да размишљате о томе како нисте довољно стручни и да ли се ваше мишљење можда разликује од процена и мишљења чланова Комисије и других стручњака. У овом водичу упознати сте са вашим правима и обавезама и од вас се очекује да будете активан сарадник. Важно је да се за процес процене припремите тако што ћете размислити, припремити и организовати све информација које треба да дате о вашем детету. Пружите информације о детету за које сматрате да су важне, а чланови Комисије вас нису питали.

Ви као родитељи треба да обезбедите документоване (конкретне) чињенице о детету, кроз описе ситуација, примере којима илуструјете одређена запажања и оцене, оне које су засноване на вашем непосредном искуству живота са њим а да избегавате уопштене утиске и неодређене податке на основу сећања.

Ви сте драгоцен извор информација о функционисању и понашању детета у различитим ситуацијама јер понашање може да се разликује у зависности од околности и ситуација у којима се дете налази, особа са којима је у контакту, периода дана и од тога шта дете ради.

Веома је важно да наведете оно што се понављало током развоја вашег детета, одређени обрасци понашања и реаговања. Дефинишите и наведите све покушаје да решите тешкоће. То подразумева ваше информације о проблемима с којима сте се суочавали и покушајима да их решите.

Када размишљате о информацијама које треба да допринесу што бољем опису детета и његовог функционисања, треба да размишљате, пре свега, о његовим снагама и потенцијалима, шта може да ради, научи. Треба да имате у виду да деца уче на различите начине и да најчешће имају један доминантан стил учења. Нека деца најбоље уче тако што информације примају визуелно, друга на основу онога што чују, а нека путем додира и кретања. Начини учења повезани су и са другим карактеристикама, могућностима концентрације, организације пажње, посебним талентима, отпором на ометајуће факторе (промена у редоследу активности, већи број деце/особа у просторији, непредвиђени прекиди активности). То је веома важно за процес планирања подршке, помаже у креирању стратегија и прилагођавања, проналажењу алтернативних приступа, модификација подршке која је саставни део индивидуалног плана подршке. Такође, добар увид у снаге и потенцијале детета доприноси да се нађе одговор на ситуације када морамо да мењамо индивидуални план подршке јер се показало да не доводи напредовању детета и његовој укључености у планираној мери.

Када се припремате за процес процене и описивање свог детета, размишљајте о овим смерницама о врсти података које треба да обезбедите. Опишите:

- **Развој свог детета** наводећи најважније фазе и промене – сигурно сте већ много пута одговарали на питања о развоју вашег детета. Присетите се и, ако треба, забележите податке о томе када је дете почело самостално да седи, да гуче, да се смеје, када је проходило, проговорило.
- **Специфичности у кретању** – да ли се дете отежано или другачије креће, како му у томе помажете.
- **Самосталност у свакодневним навикама** – да ли се дете самостално пресвлачи, умива, купа, да ли се само храни, иде у продавницу, да ли уме само да намести кревет, спакује потребан прибор за школу, да купи себи ужину и сл. Важно је и да испричате како је дете научило ове ствари, шта или ко вам је у томе помогао.
- **Начин на који дете комуницира и споразумева се са околином** – комуникација није само говор. Важно је утврдити и како дете разуме говор других људи, да ли разуме шта од њега тражите и очекујете, како оно само тражи ствари које су му потребне. Можда ваше дете боље комуницира и разуме усмена питања, а можда сте закључили да му је лакше да се изражава писаним путем. Важно је и да навадете уколико сте приметили да дете боље разуме шта од њега очекујете када користите неке предмете или сличице – на пример, дете зна да ћете ићи у шетњу тек када види да сте спремили његове ципеле, или очекује да ћете се возити аутомобилом кад види да сте спремили кључ од кола.

- **Начин на који остварује контакт са вршњацима и одраслима** – да ли ваше дете воли да буде у друштву друге деце, да ли им само прилази и укључује се у игру или разговор или му је за то потребно време или помоћ неке друге особе, да ли је заинтересовано за друге људе и њихове активности. Да ли постоје особе са којима ваше дете лако остварује контакт, и ако их има, можете ли да објасните зашто? Да ли је детету непријатно када је у великој групи и како тада реагује? Да ли воли да се осамљује?
- **Знања и вештине које је дете усвојило** (знања стечена у школи, тзв. академска и знања/вештине стечене у свакодневном животу, тзв. неакадемска знања) – важно је да наведете све оно што је детету лако, што је брзо савладало, што воли да учи. Који су то предмети који су му омиљени? Да ли му је и поред тога потребна нека помоћ и прилагођавања. За оно што је детету тешко и што не воли да учи, да ли сте можда пронашли начин да му и то приближите и како?
- **Интересовања – активности**, дневни кућни послови, спортско-рекреативне активности, игра и слична дететова интересовања.
- **Коришћење слободног времена** – шта све ваше дете воли да ради, како се и са ким игра, да ли воли музику, или да црта, да ли више воли да му читате приче и бајке или да гледа цртане филмове. Има ли омиљени спорт? Да ли можда нешто тренира? Ако имате кућног љубимца, можда га дете храни, изводи у шетњу или се на неки други начин брине о њему?
- **Емоционалне реакције** – како се ваше дете понаша када је тужно, а како када је љуто? За које особе из околине је дете везано, и како показује своју љубав или наклоност. Како реагује када је уморно, узнемирено? На који начин реагујете или ублажавате непредвиђене реакције или узнемиреност?
- **Реакције на препреке** у остваривању потреба, жеља, интересовања – шта се дешава када дете не добије одмах оно што жели? Да ли је у стању да своје потребе одложи, и да ли разуме зашто то некада мора да се догоди? Како решавате овакве ситуације?
- **Начин на који дете прихвата дневни режим активности** и како реагује на промене.
- **Кретање и сналажење** у познатом и непознатом простору.
- **Квалитет укључености** у васпитно-образовну установу и напредовање у стицању знања и вештина – да ли сте задовољни оним што је дете научило у школи или вртићу, да ли је дете укључено и у ваннаставне активности. Да ли воли да иде у школу/вртић или пружа отпор и зашто је то тако по вашем мишљењу?

Будите слободни да у највећој могућој мери заступате права свог детета током процене потреба за додатном подршком и утврђивања индивидуалног плана подршке.

Ваше мишљење је саставни део мишљења Комисије и уписује се и у Образац 2 (мишљење члана Комисије) и у Образац 3 (мишљење Комисије).

Важно је да знате да на ваш захтев у поступак процене може да се укључи **особа од поверења** – особа која добро познаје дете и која својим учешћем може да допринесе квалитетној процени потреба за додатном подршком детету. Ово може да буде било која особа у коју имате поверења, особа која је радила са дететом (васпитач, учитељ, логопед, психолог и сл.), рођак, пријатељ или особа која чува дете. Особа од поверења је неко ко ће вама и детету пружити подршку у поступку процене, али ће и дати своје мишљење о детету, склоностима, навикама, вештинама и слично.

Мишљење детета и особе од поверења саставни су део Обрасца 2 (мишљење члана Комисије) и Обрасца 3 (мишљење Комисије).

Још неке напомене о поступку процене

Не заборавите да је у поступку процене Комисија дужна да на основу утврђене ситуације установи подршку коју дете већ добија и препоручи додатну подршку из области образовања, здравствене или социјалне заштите, укључујући и ону подршку која захтева додатна финансијска средства.

У поступку процене потреба за пружањем додатне подршке, Комисија посебно мора да обезбеди:

→ **да се опсервација детета обави у за њега/њу безбедном, пријатном и природном окружењу – вршњачкој групи, одељењу, породици.**

Ово значи да чланови Комисије треба да виде како се ваше дете понаша и реагује у свом природном окружењу, односно, да дете не треба издвајати из вртића, одељења и сл. и доводити га/је у непознат простор (канцеларију/ординацију) на опсервацију. Уколико се процена врши у вршњачкој групи, то мора да буде дискретно, како дете и друга деца не би приметили да је процена у току.

→ **да се током поступка процењивања поштује приватност детета и породице**

Чланови Комисије су дужни да поштују вашу приватност, као и приватност вашег детета, па је потребно да процену изврше на начин на који се у најмањој могућој мери ваше право на приватност нарушава. Уколико се дете процењује у породици, потребно је да договорите време које свима одговара и којим се неће нарушавати нити ваш нити дететов дневни распоред, а који ће такође бити прилагођен и усаглашен са могућностима чланова Комисије. Сви подаци и информације о вашој породици су поверљиви.

→ **да су инструменти за процену и други материјали који се користе у поступку прилагођени, тестови непристрасни и да дају веродостојне податке**

Ово значи да чланови Комисије треба да поштују правила своје струке приликом процене, као и да прате нова достигнућа у областима којима се баве. Није могуће сву децу процењивати на исти начин. На пример, уколико ваше дете не уме да пише, не може нико од чланова Комисије да тражи од детета да уради тест у којем би требало да нешто прочита или напише.

→ **да су поступак и резултати поступка процене усмерени на превазилажење препрека за развој**

Комисија не треба да се бави дијагнозама ни лечењем детета, јер је то у домену лекара и система здравствене заштите. Чланови Комисије, заједно са родитељима/старатељима, треба да пронађу и предложе најбољи начин за превазилажење препрека с којима се дете суочава.

→ **да су поступак, инструменти за процену и други материјали одабрани и спроведени на језику који дете најбоље разуме (матерњем језику и/или знаковном језику) и коришћењем детету прилагођеног начина комуникације**

Уколико дететов матерњи језик није српски, Комисија је дужна да обезбеди преводиоца који ће олакшати комуникацију. Исто правило важи и за тумаче за знаковни језик. Може се користити Брајево писмо, уколико је то детету најлакши начин комуникације. Који год језик или начин комуникације да се користи, мора се водити рачуна о прилагођености речника и термина дететовом узрасту и развоју, односно, мора се осигурати да дете може да разуме шта се од њега/ње тражи.

→ **да родитељ/старатељ детета или особа од поверења коју изабере родитељ/старатељ може да буде присутна све време током поступка процењивања**

Понекад није неопходно а некада ни корисно да родитељи/старатељи или особа од поверења буду присутни. На пример, уколико се процена врши опсервацијом вршњачке групе, присуство родитеља/старатеља или неке треће особе могло би да изазове појачану пажњу детета или друге деце. Важно је да знате да имате права да budete присутни, па ћете у конкретном случају, заједно са Комисијом, процењивати шта је за ваше дете најбоље у одређеној ситуацији.

→ **да се поступак процене одложи уколико је дете узнемирено или болесно и договори нови термин за спровођење процене**

Иако све треба да буде прилагођено детету и његовим/њеним потребама, поступак процене може да буде стресан за дете. Уколико је дете узнемирено или болесно у време када је договорена процена, имате право да затражите одлагање процене и да у договору са члановима Комисије утврдите нов термин.

Мишљење Комисије

Након што су прикупљене све информације и обављен процес процене, сваки члан Комисије даје своје појединачно мишљење о потребној додатној подршци за дете (мишљење о подршци сваки члан Комисије такође уписује у Образац 2). Након тога, консултацијама и разговорима, Комисија доноси усаглашено мишљење, односно индивидуални план подршке. Мишљење о потреби за додатном подршком уноси се у *Образац 3 – Мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику* (Анекс 3 Водича). Ви можете да присуствујете састанку на којем Комисија разговара о својим сазнањима и разматра додатну подршку која ће бити обезбеђена детету.

У овај образац уносе се комплетни подаци о члановима Комисије (стални и повремене) и колико сусрета је сваки члан имао са дететом/породицом. Сви налази и описи функционисања детета и породице појашњени у претходном поглављу, обједињују се и уписују у овај образац. Значи, подаци о снагама детета и породице и тешкоћама и препрекама с којима се суочавају добијени након прегледа расположиве документације, коришћења различитих начина и инструмената процене и опсервације, разговора са родитељима/старатељима и дететом из сва три система (здравствена и социјална заштита, образовање) биће обједињени на једном месту.

Комисија доноси интегрисано мишљење о потреби за додатном подршком ради остваривања квалитетног живота детета и породице и њиховог укључивања и живот заједнице и то за области:

- здравствене заштите
- образовања, културе, спорта и рекреације
- социјалне заштите.

Мишљење Комисије садржи: личне податке о детету; податке о члановима Комисије; место обављања процене; методологију процене – коришћене инструменте и технике у поступку процене; опис детета и околности у којима живе дете и породица; идентификоване препреке с којима се дете суочава (социјалне, здравствене, образовне, препреке у животној средини); индивидуални план подршке детету, заснован на правима и услугама у оквиру система здравствене, социјалне заштите и образовања које дете већ користи или има право да користи, процени потреба за пружањем додатне подршке детету, врсти потребне додатне подршке и начину њеног остваривања у циљу превазилажења препрека, укључујући координисану интерресорну сарадњу; временски рок за реализацију додатних мера подршке; место реализације додатне подршке.

Мишљење Комисије садржи и податке о сметњама у развоју детета – за потребе остваривања права на финансијску подршку породици са децом и других права из области социјалне заштите²⁹.

Сваки члан Комисије дужан је да вам образложи своје мишљење на јасан и разумљив начин, а ви будите отворени у тражењу додатних појашњења. Мишљење добијате и у писаној форми.

Уколико се не слажете са мишљењем Комисије и сматрате да су неке подршке неопходне вашем детету, а нису дефинисане индивидуалним планом подршке, **имате право да уложите приговор Комисији.** Рок за подношење приговора на мишљење Комисије морате да уложите **најкасније осам (8) дана по доношењу мишљења.**

Комисија ће тада поново размотрити свој став, прегледати документацију, а посебно делове с којима се не слажете и у року од осам дана донети **коначно мишљење.**

²⁹Члан 13. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику.

Индивидуални план подршке

Комисија је дужна да одреди на који начин ће мишљење бити спроведено, као и начине сарадње између различитих ресора а све у циљу укључивања детета у живот заједнице и обезбеђивање начина за максимални развој детета.

Индивидуални план подршке подразумева одређивање конкретних корака и начина за спровођење додатне подршке: на који начин ће додатна подршка бити остварена у пракси, ко ће бити одговоран за спровођење и у ком року. За дефинисање сваке додатне подршке неопходно је навести шта је то што желимо да постигнемо, шта је промена коју желимо да видимо, односно на који начин ће одређена подршка унапредити дететово функционисање у окружењу и побољшати укључивање у редовне животне токове у заједници. Индивидуални план подршке има ограничен временски рок, а поставља се и рок за преиспитивање плана, односно сагледавање колико смо били успешни, да ли је одређена подршка допринела бољем укључивању и напредовању детета, да ли је потребно нешто променити.

Ово је, такође, писани документ који ћете добити и који вам мора бити појашњен и разумљиво представљен. Индивидуални план подршке је усаглашен скуп мера и активности до којег смо дошли у сарадњи са свим учесницима процене. Индивидуални план подршке.

Општи циљ:			
Очекивани исходи:	Задатак/активност/услуга/мера:	Одговорна особа /служба:	Временски оквир:
1.	1.1		
	1.2		
	1.3		
2.	2.1		
	2.2		
	2.3		
3.	3.1		
	3.2		
	3.3		
4.	4.1		
	4.2		
	4.3		
5.	5.1		
	5.2		
	5.3		

Напомене (уписати рок за преиспитивање индивидуалног плана подршке и друге напомене важне за његову реализацију)

У овом документу је наведено која је установа (из система социјалне и здравствене заштите и образовања) одговорна за спровођење плана, односно обезбеђивање услуга и додатне подршке детету и породици. Свака одговорна установа обавештава Комисију о предузетим корацима, као и о току спровођења плана. На тај начин води се евиденција о обезбеђеним подршкама и успешности индивидуалног плана подршке, што доприноси квалитетнијем и одговорнијем раду, али и благовременом уочавању евентуалних пропуста, немогућности остваривања одређених услуга, додатних препрека. Тако ће бити омогућена поновна израда или ревизија индивидуалног плана подршке.

Уколико сматрате да додатне подршке које су наведене и обезбеђене овим планом нису успешно остварене или не доприносе дететовом квалитетном укључивању и напредовању, можете поново покренути поступак процене. Наравно, важно је обезбедити довољно времена и флексибилности за спровођење овог плана и пронаћи различите начине за унапређивање сарадње.

Ви сте важан актер и у процесу спровођења овог плана. Ваша улога је и праћење остваривања плана, реаговање на потенцијалне тешкоће и заступање права вашег детета у оквиру локалне заједнице.

Такође, веома је важно да сами или у сарадњи са другим актерима предузимате акције и напоре како би предложени облици подршке били обезбеђени за ваше дете. У случају да неки типови подршке или услуга нису довољно развијени у вашој локалној заједници или не постоји довољно финансијских средстава за обезбеђивање, будите слободни и упорни да сами обезбедите начине обезбеђивања подршке. То, на пример, може да буде заједнички напор вас и школе коју дете похађа да пронађете средства за архитектонско прилагођавање или набавку асистивних технологија. Или можете уз подршку различитих организација цивилног друштва или донатора и спонзорстава обезбедити неке неопходне подршке и услуге за ваше дете.

Индивидуални план подршке вам је веома важан за даље заступање права вашег детета.

²⁹Члан 13. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику.

Кога могу да контактирам за више информација?

Све ресорне установе важне у овом процесу дужне су да вам обезбеде информације у писаној или усменој форми. Осим различитих публикација, вести на интернет презентацијама ресорних министарстава и установа, информације можете тражити и од:

- локалне самоуправе
- образовно-васпитних установа (вртићи и школе)
- центра за социјални рад
- изабраног лекара надлежног Дома здравља, развојног саветовалишта
- удружења грађана и организација цивилног друштва
- Министарства просвете
- Министарства рада и социјалне политике
- Министарства здравља

Уколико вам је потребна додатна подршка или помоћ у разумевању процеса процене и израде индивидуалног плана подршке, можете да се обратите и бесплатној правној помоћи која је на располагању у готово свакој локалној самоуправи. Такође, многе организације цивилног друштва и удружења обезбеђују бесплатну подршку и саветовање родитељима и старатељима. Искористите све расположиве и доступне сервисе и услуге у локалној заједници како би процес процене текао квалитетно и неометано и да би индивидуални план подршке одговарао потребама вашег детета, али и могућностима и реалним ресурсима у локалној заједници.

Анекс 1: Захтев/иницијатива Комисији за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику за покретање поступка процене (Образац 1)

Образац број 1

На основу члана 5. став 5. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Службени гласник“ РС, бр. 63/2010), подносим

ЗАХТЕВ/ИНИЦИЈАТИВУ КОМИСИЈИ ЗА ПРОЦЕНУ ПОТРЕБА ЗА ПРУЖАЊЕМ ДОДАТНЕ ОБРАЗОВНЕ, ЗДРАВСТВЕНЕ ИЛИ СОЦИЈАЛНЕ ПОДРШКЕ ДЕТЕТУ/УЧЕНИКУ ЗА ПОКРЕТАЊЕ ПОСТУПКА ПРОЦЕНЕ³⁰

Лични подаци о детету

Име и презиме детета: _____

Датум рођења: _____ ЈМБГ: _____

Место и општина рођења детета: _____

Боравиште детета (заокружити једну од понуђених могућности):

а) у породици родитеља/старатеља

б) у хранитељској породици

в) у установи социјалне заштите

Адреса боравишта детета: _____

Лица за контакт

Контакт подаци родитеља, старатеља, односно хранитеља детета (име и презиме, адреса, контакт телефон, имејл)

мајка: _____

отац: _____

хранитељ: _____

старатељ: _____

³⁰ Садржај захтева попуњава родитељ, односно старатељ детета, или образовна, здравствена, односно установа социјалне заштите, уз сагласност родитеља, односно старатеља детета. Захтев се подноси изабраном лекару.

Контакт подаци за установу која предлаже поступак процене

назив установе: _____
седиште: _____
телефон: _____
имејл: _____
име и презиме законског заступника установе: _____

Разлози и образложење предлагања поступка процене ³¹

Прилози ³²

³¹ Попуњава подносилац захтева/иницијативе. Потребно је изнети све разлоге за предлагање поступка процене.

³² Навести документа (налазе, мишљења, извештаје и др.) који указују на потребу за поступком процене и обезбеђењем подршке детету и који се достављају у прилогу захтева/иницијативе.

Посебне напомене (нпр. током поступка процене постоје потребе за преводиоцем са матерњег језика детета/родитеља, знаковног језика, као и друге посебне напомене од важности за поступак процене):

Пријемни печат (здравствене установе у којој је запослен изабрани лекар)

Изабрани лекар

Име и презиме: _____

Контакт телефон и имејл лекара: _____

Установа: _____

Адреса установе: _____

Телефон и имејл установе: _____

Датум подношења/прослеђивања захтева Комисији _____

**Потпис или факсимил
изабраног лекара**

Печат здравствене установе

Потписи

Подносилац захтева / давалац сагласности

Место и датум:³⁵

_____, _____ 20____. године

Родитељ / старатељ детета³³

(Име, презиме, ЈМБГ и потпис)
Подносилац иницијативе³⁴

(Назив и седиште установе, потпис
овлашћеног заступника и печат установе)

Број³⁶:

Датум:

Место:

³³ Заокружити својство потписника (родитељ или старатељ детета). Родитељ, односно старатељ се јавља као подносилац захтева, или као давалац сагласности, уколико иницијативу подноси овлашћена установа.

³⁴ Уколико се поступак предлаже по иницијативи овлашћене установе, исту потписује законски заступник (директор) установе.

³⁵ Ако је подносилац захтева родитељ.

³⁶ Ако је подносилац захтева установа.

Анекс 2: Мишљење члана Комисије (Образац 2)

Образац број 2

На основу члана 9. став 6. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Службени гласник“ РС, бр. 63/2010), дајем следеће

Мишљење члана Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику

Лични подаци о детету (попуњава координатор Комисије)

Име и презиме детета: _____
Датум рођења: _____ ЈМБГ: : _____

Подаци о члану Комисије

Име и презиме	
Представник система	а) образовања б) здравља ц) социјалне заштите
Својство	а) стални члан Комисије б) поврмени члан Комисије
Професија	
Назив установе у којој ради	
Адреса установе у којој ради	
Радно место у установи	
Телефон и имејл установе	
Телефон и имејл члана Комисије	

Евиденција о раду члана Комисије током поступка процене

Место обављања процене	Датум и време трајања процене	Коришћени прегледи, методе, технике, инструменти	Процени присуствовао: име, презиме, својство/веза са дететом

Услови живота детета³⁷

Опис детета и његовог функционисања:

На основу прегледа, примењених техника, метода процене, инструмената:

³⁷ **Члан Комисије описује услове живота у области коју представља**, као на пример: **(а) из перспективе представника система здравства и здравствених потреба детета** навести: да ли дете и чланови породице поседују документа која обезбеђују право на здравствену заштиту; да ли материјално-просторно-хигијенски услови обезбеђују основне здравствене стандарде; да ли је спроведена неопходна здравствена заштита детета (нпр. редовни систематски прегледи, вакцинација и др.); **(б) из перспективе представника система образовања**, тј. образовних и васпитно-развојних потреба детета, навести: да ли је дете већ укључено у образовање (ако јесте, навести назив предшколске установе/школе и групу/разред); да ли чланови породице могу да пруже помоћ детету у учењу и процесу образовања; да ли постоји адекватан простор за учење; да ли породица може да обезбеди књиге и прибор за учење, удаљеност школе и др.; **(в) из перспективе представника система социјалне заштите**, описати околности у вези са осталим наведеним потребама детета, и то: материјално стање породице; да ли односи у породици обезбеђују складан развој детета; да ли породица може да изнесе укључивање детета у образовање и друге сегменте живота заједнице ради остваривања основних потреба детета; какви су односи међу члановима породице у погледу блискости, припадања и уважавања; да ли породица детету обезбеђује социјалне везе са ширим породичним и друштвеним окружењем; како дете проводи слободно време, да ли задовољава културне потребе, да ли се бави спортом; да ли је дете у породици безбедно, удаљеност школе, превоз до школе и др.

На основу налаза, мишљења и извештаја стручњака и надлежних органа, установа или организација³⁸:

На основу добијених података, контакта са дететом и породицом, разговора и посматрања детета у природним животним ситуацијама, процењују се:
(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

На основу добијених података од родитеља/старатеља/хранитеља детета, из њиховог искуства, непосредног увида и сазнања, процењују се:
(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

На основу добијених података од особе од поверења, из њеног искуства, непосредног увида и сазнања, процењују се:

а) снаге детета и породице

б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

³⁸ Члан Комисије користи налазе, мишљења и извештаје приложене уз захтев (Образац број 1).

Право на подршке у систему образовања, здравствене и социјалне заштите³⁹:

--

Подршке које је дете остварило у систему образовања, здравствене и социјалне заштите⁴⁰:

Врста подршке	Установа пружалац подршке	Место пружања подршке (град, окружење: нпр. породица, школа, здравствена установа и др.)	Почетак пружања подршке и учесталост

Остварене услуге / подршка, од стране удружења грађана, приватне установе, појединача и др.⁴¹:

Врста подршке	Пружалац подршке	Место пружања подршке (град, окружење: нпр. породица, школа, здравствена установа и др.)	Почетак пружања подршке и учесталост

³⁹Члан Комисије уписује врсте подршке и додатне подршке на које дете и породица имају право према важећим прописима (на нивоу Републике, аутономне покрајине, града/општине), без обзира на то да ли их је дете остварило или није. Према члану 3. Правилника: „Подршка обухвата све услуге здравствене, социјалне заштите и подршке у области образовања, које се пружају у складу са прописима и детету омогућавају пуну друштвену укљученост и напредовање. Додатна подршка се односи на права и услуге које детету обезбеђују превазилажење физичких и социјалних препрека ка несметаном обављању свакодневних животних активности од значаја за укључивање у образовни процес, живот у заједници и успешно напредовање.“

⁴⁰Члан Комисије уписује врсту остварене подршке, у својој области.

⁴¹Члан Комисије уписује врсту остварене ванинституционалне подршке, у својој области.

Мишљења учесника у поступку процене о видовима подршке који су детету потребни (уписује члан Комисије):

Име и презиме и својство учесника у поступку _____
Мишљење:

Датум: _____ Потпис: _____

Име и презиме и својство учесника у поступку _____
Мишљење:

Датум: _____ Потпис: _____

Име и презиме и својство учесника у поступку _____
Мишљење:

Датум: _____ Потпис: _____

Мишљење о потреби за подршком и додатном подршком, ради остваривања квалитетног живота детета и породице и њиховог укључивања у живот заједнице, у области⁴²:

Здравствене заштите:

Образовања, културе, спорта и рекреације:

Социјалне заштите:

Посебне напомене члана Комисије

Место и датум:

_____, _____ 20____. године

Члан Комисије:

Координатор Комисије примио Мишљење члана Комисије

Датум: _____

Општина: _____

Седиште/адреса: _____

Потпис: _____

⁴² Члан Комисије износи мишљење о потреби за подршком и додатном подршком, у својој области. Потребно је назначити што конкретније врсте потребне подршке / додатне подршке, при том првенствено имати на уму могућности из Правилника (видети члан 4. Правилника). Члан Комисије може да предложи и друге врсте подршке и додатне подршке, у складу са прописима и могућностима различитих система.

Анекс 3: Мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику (Образац 3)

Образац број 3

На основу чл. 9. и 12. Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Службени гласник“ РС, бр. 63/2010), подносимо

Мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику

Лични подаци о детету (попуњава координатор Комисије)

Име и презиме детета: _____
Датум рођења: _____ ЈМБГ: : _____

Подаци о члановима Комисије

	Име и презиме	Број контаката ⁴³
Председник Комисије		
Стални члан Комисије		
Стални члан Комисије		
Повремени члан Комисије		
Повремени члан Комисије		
Повремени члан Комисије		
Укупан број контаката:		

⁴³Уписује се број контаката који је сваки члан Комисије имао са дететом, родитељем/старатељем/хранитељем – из одељка „Евиденција о раду члана Комисије током поступка процене“ у обрасцу број 2.

Састанку присуствују

Име и презиме, родитељ детета ⁴⁴	
Име и презиме, старатељ детета	
Име и презиме, хранитељ детета	
Име и презиме, особа од поверења	
Име и презиме, преводилац	

Опис детета и његовог функционисања (председник Комисије интегрише индивидуалне описе чланова Комисије):

На основу прегледа, примењених техника, метода процене, инструмената:

На основу налаза, мишљења и извештаја стручњака и надлежних органа, установа или организација:

На основу добијених података, контакта са дететом и породицом, разговора и посматрања детета у природним животним ситуацијама, процењују се:

(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

⁴⁴ Уписују се подаци о једном или оба родитеља детета, уколико присуствују састанку Комисије.

На основу добијених података од родитеља/старатеља/хранитеља детета, из његовог искуства, непосредног увида и сазнања, процењују се:
(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

На основу добијених података од особе од поверења, из њеног искуства, непосредног увида и сазнања, процењују се:
(а) снаге детета и породице

(б) препреке и тешкоће с којима се дете и породица сусрећу

Право на подршку у систему образовања, здравствене и социјалне заштите (председник Комисије интегрише индивидуалне описе чланова Комисије):

Blank area for the report content.

Подршке које је дете остварило у систему образовања, здравствене и социјалне заштите (председник Комисије интегрише индивидуалне описе чланова Комисије):

Врста подршке	Установа пружалац подршке	Место пружања подршке (град, окружење: нпр. породица, школа, здравствена установа и др.)	Почетак пружања подршке и учесталост

Остварене услуге / подршка, од стране удружења грађана, приватне установе, појединаца и др. (председник Комисије интегрише индивидуалне описе чланова Комисије):

Врста подршке	Пружалац подршке	Место пружања подршке (град, окружење: нпр. породица, школа, здравствена установа и др.)	Почетак пружања подршке и учесталост

Мишљења учесника у поступку процене о видовима подршке који су детету потребни (председник Комисије наводи мишљења свих учесника у поступку: родитеља, старатеља, хранитеља, детета, особе од поверења, вршњака и др.):

--

Интегрисана мишљења о потреби за подршком и додатном подршком, ради остваривања квалитетног живота детета и породице и њиховог укључивања у живот заједнице, у области:

Здравствене заштите:

Образовања, културе, спорта и рекреације:

Социјалне заштите:

Усаглашено заједничко мишљење Комисије о потреби за подршком и додатном подршком, у области:

Здравствене заштите:

Образовања, културе, спорта и рекреације:

Социјалне заштите⁴⁵:

⁴⁵ Према члану 13. став 2. Правилника: „Мишљење Комисије садржи и податке о сметњама у развоју детета – за потребе остваривања права на финансијску подршку породици са децом и других права из области социјалне заштите.“ Комисија за потребе остварења права детета на додатак за помоћ и негу другог лица, права на увећан додатак за помоћ и негу другог лица и одговарајућег права на финансијску подршку породици са децом даје усаглашено заједничко мишљење са подацима о сметњама у развоју детета, при чему користи терминологију из прописа којима се уређују та права и дефинишу услови за њихово остварење.

Индивидуални план подршке детету:

Општи циљ:			
Очекивани исходи:	Задатак/активност/услуга/мера:	Одговорна особа /служба:	Временски оквир:
1.	1.1		
	1.2		
	1.3		
2.	2.1		
	2.2		
	2.3		
3.	3.1		
	3.2		
	3.3		
4.	4.1		
	4.2		
	4.3		
5.	5.1		
	5.2		
	5.3		

Напомене (уписати рок за преиспитивање индивидуалног плана подршке и друге напомене важне за његову реализацију)

Потписи

Председник Комисије:

**Упознат са мишљењем Комисије
и индивидуалним планом ⁴⁶**

Датум: _____

Потпис родитеља/старатеља:

Број предмета:

Датум:

Место:

Чланови Комисије

Чланови Комисије

⁴⁶ Родитељ, односно старатељ детета својим потписом потврђује да је упознат са мишљењем и индивидуалним планом, као и да му је достављен примерак мишљења и индивидуалног плана. Родитељ, односно старатељ Комисији може да изјави приговор, у року од осам дана. Уколико не поднесе приговор, сматра се да је дао сагласност за спровођење индивидуалног плана подршке.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

376.1-053.2/6-056.26/.36(497.11)(035)
364.2-053.2/6-056.26/.36(497.11)(035)

ЈАЊИЋ, Биљана, 1976-

Водич за родитеље деце којој је потребна додатна подршка у области образовања, социјалне и здравствене заштите : улога и функционисање интересорне Комисије за процену потреба за додатном подршком у области образовања, социјалне и здравствене заштите / Биљана Јањић, Косана Бекер, Наташа Милојевић. - Београд : Министарство просвете Републике Србије, 2010 (Београд : Colorgrafx). - 64 стр. : обрасци ; 21 cm

На врху насл. стр.: Министарство просвете,
Министарство рада и социјалне политике,
Министарство здравља. - Тираж 2.000. -
Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-7452-041-3

1. Бекер, Косана, 1972- [аутор] 2.

Милојевић, Наташа, 1967- [аутор]

а) Деца са посебним потребама - Образовање

- Инклузивни метод - Србија - Приручници б)

Деца са посебним потребама - Заштита -

Србија - Приручници

COBISS.SR-ID 181229324

Република Србија

МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
МИНИСТАРСТВО РАДА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

ПРОЈЕКАТ
ПРУЖАЊЕ
УНАПРЕЂЕНИХ УСЛУГА
НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

Инклузивно
образовање